

Pub. 19. num. 15. 9

DISSERTATIO INAUGURALIS
DE
IVRE ET OFFICIO 1758, 8
SUMMORVM IMPERII TRIBVNALIVM
CIRCA
INTERPRETATIONEM
LEGVM IMPERII.

QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
POTENTISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

DOMINO

GEORGIO II.

MAGNAE BRITANNIAE FRANCIAE ET HIBERNIAE REGE
FIDEI DEFENSORE

DVCE BRVNSVICENSI ET LVNEBVRGENSI
S. R. I. ARCHITHESA VRARIO ET ELECTORE

AVCTORITATE INCLYTI ORDINIS IVRIDICI
PRAESIDE

IOANNE STEPHANO PÜTTERO

I. V. D. ET PROFESSORE IVRIS PVBLICI ORDINARIO
PRO LICENTIA SUMMOS IVRIVM HONORES CAPESSENDI
PVBLICAE DISQVVSITIONI SVBMITTIT

GEORGIVS WILHELMVS STOCK

BRVNVELSA - SOLMSENSIS,

D. XIV. OCT. MDCCCLVIII.

GOETTINGAE TYPIS HAGERIANIS,

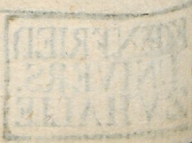
DISSERTATIO IN AVGARALIS
DE
IVRE ET OFFICIO
SVMMORVM IMPERII TRIBVNALIVM
CIRCA
INTERPRETATIONEM
LEGVM IMPERII

RECTOR MAGNIFICENTISSIMO
POTENTISSIMO PRINCIPIS AC DOMINI
DOMINO
GEORGIO II.
MAGNÆ BRITANNIÆ FRANKIÆ ET HOLLANDIÆ REGI
FIDELI DEVOTISSIMO
DUCI BRANSVIGIENSIS ET LUNEBURGICENSIS
AC ELECTORI ARCHIEPISCOPO ELECTORI ET ELECTORI

AUTORITATE INCLYTI ORDINIS IVRIDICI
DEARSSIMO
IOANNE STEPHANO PÛTTERO
I. V. D. ET PROFESSORI IVRIS NATVRÆ ORDINARIO
PRO LICENTIA SVMMÆ IVRIS HONORIS CARESSENDI
VIRTUTE DISVINGENDI AVERTITIT
GEORGIVS WILHELMVS STÖCKR

in Xiv. Martii. MDCCLXVIII.

COTTINGE TYPIS HAGERIANIS.

CONSPECTVS.

Cap. I. de iure & officio iudicis circa interpretationem legum in genere.

A) Interpretatio quid sit, & quot sint eius species?

I) In genere a) quid sit interpretatio & quatuorplex §. 1. b) quanam sit differentia inter iuridicam interpretationem aliasque §. 2.

II) Speciatim iuridica interpretatio in quibus obiectis versetur §. 3. *theoretica* alia, quam *doctrinalem* vocant, alia *practica* §. 4. a) *Prior* proprie effectu iuris caret, & cuique libera est §. 5. per indirectum tamen effectum iuris fortiri ideoque circumscribi potest §. 6. b) *Altera*, nempe *practica*, interpretatio maioris momenti est §. 7. in primis *authentica* §. 8.

B) Iudici quid sit iuris & officii in genere §. 9. & speciatim circa interpretationem §. 10. sq.

I) *Ius interpretandi leges* a) *competit iudici*, quamdiu solum partes huic foro subiectae de sensu legis litigant §. 13.; b) *Non competit, sed officium iudicis est remittendi causam ad interpretationem authenticam* 1) *si iudici haud subiecti de sensu legis certant* §. 14. 15. item 2) *si inter plures iudices concurrentes* §. 16., vel 3) *inter plures collegas vnius iudicii lis oritur* §. 17., quae per maiora decidi nequit §. 18. aut 4) *si iniua lex iudici videtur* §. 19.

II) *Consultius vniuersae iudex super dubia legis interpretatione legislatorem interrogat* §. 20. Sed vicissim hic illi interpretationem, saltem prouisorie, relinquere potest §. 21. & saltem consilia iudicis audit §. 22.

III) *Facta authentica interpretatio a iudice obseruanda est* §. 23. Sin secus, aut si iudex eam sibi sumit; via ad legislatorem paranda §. 24. Sed eandem in hac abusus §. 25. Nec proinde omnis interpretatio vindicanda legislatori §. 26., nec ob quaecumque dubium §. 27. Contra nec iudici permittenda est omnis interpretatio §. 28.

Cap. II. de iure & officio summorum imperii tribunalium circa interpretationem legum imperii.

A) Quid leges imperii hac de re statuunt §. 29.

I) Sigillatim

a) de camera imperiali, eiusque 1) decretis generalibus §. 30. 2) de

SCris camerilibus §. 31. 3) de vi praeiudiciorum camerarum §. 32.

4) de dubiis camerilibus §. 33.

e quibus omnibus patet, camerae non negari posse omne ius interpretandi leges imperii §. 34.

b) de consilio imperiali aulico §. 35.

II) de ambobus imperii tribunalibus in commune quid statuatur

a) pax Westphalica? §. 36.

b) quid capitulatio caesarea §. 37.

B) Ex

B) Ex cunctis iis legibus quid hodie iuris in hac re obtineat? § 38.

I) Indubium quidem est

a) saluam esse summis tribunalibus iudicariam interpretationem eorum, quae inter ipsas partes iis subiectas acta sunt §. 38.

b) Veritam contra iis esse authenticam legum imperii interpretationem §. 39.

II) Superest autem quaestio, de qua status controversiae hic formatur §. 40.

a) *An omnis legum imp. interpretatio sit vetita iudiciis imperii?* Quod negatur §. 41. Nec enim derogatum est legibus pristinis §. 42., sed conciliari possunt ac debent pristinae & nouiores leges §. 43. Adeoque saluum est 1) ius amorum tribunalium condendi decreta generalia §. 44.; 2) ius camerae statuendi in pleno praedicta & SCra §. 45.; 3) ius interpretandi leges imperii §. 46., si vel maxime partes de ea disputauerint §. 47. & si vel ad comitia prouocauerint §. 48.

b) *Quando opus sit interpretatione authentica?* §. 49. Responderur: 1) si ipsis iudiciis ita viderur §. 50., in primis ob disensum vel paritatem votorum §. 51.; quum ceterum praesumptio pro iudice sit §. 52.; maxime autem 2) si interpretatio inter eos controversa, quorum lites non possunt decidi a summis tribunalibus §. 53. veluti inter caesarem & corpus statuum §. 54., vel inter ipsa ambo tribunalia §. 55. vel corpora statuum inter se inuicem §. 56., praesertim inter corpus euangelicorum & catholicorum §. 57. qui casus omnes remittendi ad interpretationem authenticam §. 58.

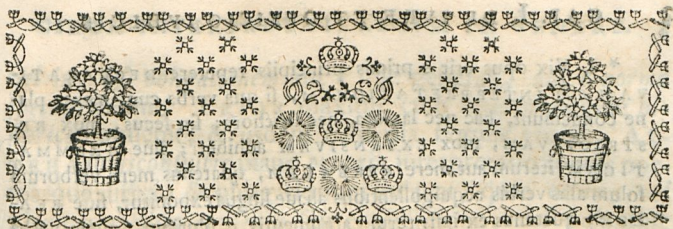
c) *A quonam facienda interpretatio authentica?* Resp. non a solo caesare §. 59. sed a caesare & imperio §. 60., nonnumquam solo electorum consensu §. 61.; vel consensu collegiorum imperii amorumue corporum inter se §. 62.; nonnumquam exteris quoque adhibitis §. 63.

d) *Quid interim iuris, donec fiat interpretatio authentica?* §. 64.

e) *Quis effectus sit interpretationis semel factae?* §. 65. 1) Authentica interpretatio semper obseruanda a summis tribunalibus §. 66. 2) Interpretatio, quae fit a iudiciis imperii, ius inter partes efficit §. 67., si vel erronea fuerit §. 68., nisi adhibeantur remedia restitutionis vel reuisionis §. 69. *Rekursus ad comitia* indistincte non admittendus §. 70., nisi falsa interpretatio sine causae cognitione liqueat §. 71., vel plane interpretatio fiat iudiciis non competens §. 72., & catenus quoque in dubiis iuris quaestionibus §. 73.

III) *Optatur noua lex rem curatius definiens* §. 74.

CAP.

CAP. I.

DE

IVRE ET OFFICIO IUDICIS CIRCA
INTERPRETATIONEM LEGVM
IN GENERE.

§. I.

Quantumuis in summis, quibus natura genus huma-
num donavit, beneficiis hoc sit, vt, *quae cogi-
tet ac declarare alteri velit*, adeoque MENTEM
suam verbis homo homini explicare possit; ta-
men haud ita adaequate id fieri semper potest, vt, quae
mens auctori sermonis fuerit, numquam dubitare liceat.
Quapropter in negotiis humanis, quae sermone siue coram,
siue litteris tractantur, nil frequentius necesse est, quam
definire, quaenam mens respondeat verbis, i. e. INTER-
PRETARI.

Necessitas
interpreta-
tionis,

A

*I. Vix

* I. Vix opus erit e primis principiis repetere DECLARATIVAM esse INTERPRETATIONEM, si qua verba cum mente plane conveniunt, hac nec laxiora, nec strictiora; sin secus, MOX RESTRICTIVAM, MOX EXTENSIVAM adhiberi; siue GRAMMATICAM iterum aut mere VERBALEM, quatenus mens verborum solum aliis verbis aequipollentibus aliaue lingua exponitur, siue REALEM; quatenus ex ipsis rerum argumentis e pluribus, quem verba admitterent, euincitur vnus eorum sensus.

* II. Neque magis opus erit monere, tum quando verbis plus vna mente tribui potest, vnicam tamen esse VERAM, IVSTAM interpretationem, eamque vel plane CERTAM, alias SPURIAS, ERRONEAS, INIVSTAS; vel saltem PROBABLEM vnam, reliquas IMPROBABLES cet.

§. 2.

speciatim iudicibus;

Aliis maxime, qui *in definiendis*, diiudicandis, defendendis *iuribus* hominum atque *obligationibus* versantur, numquam fere non est confugiendum ad interpretationem. Siue enim consideres normas iurium generales, *leges* nempe; siue *speciales*, quibus iura singulorum constituuntur, *dispositiones*, pacta, testamenta, priuilegia, resue iudicatas; siue demum, quae *ad probanda facta* persequendi iuris causa proferuntur, *testium dicta*, instrumenta & vel iurium iurandorum formulas; cuncta in verbis consistunt seu scriptis seu coram pronunciatis, quorum nisi iusta fiat interpretatio, certe nec iuste definiiri possunt iura, de quibus agitur. Eaque omnis INTERPRETATIO IURIDICA, quae fit definiendi iuris causa, adpositè distinguitur ab HISTORICA, THEOLOGICA cet., vbi de eruenda veritate historica, dogmatica, &, si qua est alia, aliaque plane mente quaeritur.

§. 3.

eiusque variae species.

IURIDICA INTERPRETATIO *vel in veritatem facti* ex testimoniis scriptisve rerum documentis inquirit, *vel*

vel ius & obligationem aut e lege generali, aut e norma speciali definit. PRIOR maxime cum interpretatione historica conuenit, & iisdem cum illa regulis vitur. ALTERA iurisconsultis plane propria interpretatio fontes normasque iurium & obligationum indagat, quae omnes vel plurium pactio consensu seu conuentione, vel voluntate vnius nituntur, veluti quod posterior in legibus, priuilegiis, sententiis, testamentis, obtinet; ita tamen vt ad idem hoc genus referri etiam debeant, quae a pluribus profluunt, qui tamquam vna persona considerati id egerunt, veluti si quod corpus vel collegium potestatem legislatariam siue iudiciariam exercet; sicuti vicissim ad priorem speciem pertinent, quae per modum pacti fiunt, leges ciuitatum fundamentales, & quae inter principem ac priuilegiatum spectantur, priuilegia.

* I. In iis, quae declaratione vnius nituntur, omnino optimus qui, quae verborum suorum interpres est. In conuentionibus certe non ita. Prouti enim tu mecum contrahens mentem verbis mihi declaras; ita e verbis mentem accipiendi mihi ius est. Hic contra eum, qui clarius loqui debuisset, saepe iusta fit interpretatio; & quae sunt aliae id genus interpretandi regulae, quas, quae solet, philosophica soliditate satisque ample prosequitur Christianus L. B. de WOLF iuris naturae part. 6. cap. 3. p. 318. sq.

* II. Maiore cum elegancia & insigni cum eruditione eundem hunc campum introgressus est B. Christianus Henricus ECHHARDVS hermeneuticae iuris libris duobus (Ien. 1750. 8.); quos non sine plausu iure meritoque legerunt rerum periti. At necdum tamen interpretandarum legum Romanarum reliquorumque iurium regulis absoluta videtur iuris hermeneutica. Quam si quis omnibus absolueret numeris vellet, generales prius regulae de diuersa testimonii historici fontisque iurium vnius in voluntate pluriumue consensu consistentis interpretatione stabilifendae forent, deinde singulis capitibus definiendae regulae interpretandi leges tum priuatas ciuiles,

les, tum fundamentales publicas, porro pacta, transactiones, contractus, privilegia, iudicata, testamenta reliq.

* III. Sed lubentes aliis hanc relinquimus spartam, non de omni iuridica, sed speciatim de legum, interpretatione, nec de regulis, sed de iure interpretandi leges solliciti, freti aliqua spe nec hic oleum operamque perditum iri.

§. 4.

Legum interpretatione theoretica alia, alia practica.

Leges interpretandi munus speciale est cuiuscumque iurisconsulti, quatenus in legitima iuris scientia e legibus eruenda, addiscenda, docenda, commentariis illustranda versatur. Quae intra theoriae seu veritatum generalium indagandarum limites subsistens THEORETICA seu DOCTRINALIS INTERPRETATIO longe diversa est a PRACTICA, quae fit iuris in singulis casibus definiendi gratia, alioque iterum & animo & effectu a *causarum patrone*, qui pro defendenda causa sibi commissa interpretationem, quae eidem conducit, demonstrare adnititur; alio *ab iis, qui de iure respondent*, qui similiter interpretationem, cui responsionem suam vel consilium superstruunt, rationibus suffultam proponunt; alio *a iudice*, qui dum interpretationem aliquam iustam statuit, & ex ea sententiam fert, re iudicata ius inter partes efficit; alio denique *a legislatore*, qui, dum dubium legis sensum noua lege definit, interpretando legem fert. Quae postrema dicitur AUTHENTICA INTERPRETATIO, uti similis ei, optima legum interpres, consuetudo INTERPRETATIONEM VSVALEM efficere potest.

* I. Nobis saltem *insuper haec videtur variarum interpretationis specierum distributio*, quam quae vulgo proponitur triplicis modo interpretationis doctrinalis, vsualis & authenticae diuisio. Curatius enim tum personas, quae interpretandi sparta funguntur, tum animum & effectum, quo interpretantur, distingui oportet.

* II. Si

CIRCA INTERPRETAT. LEGVM IN GENERE. §

* II. Si ad id quoque, *de cuius interpretatione agitur*, aduertas animum; adhaec obseruabis, *theoreticam* interpretationem vix vltra leges vmquam progredi, quum *practicae* contra obiectum mox lex sit, mox pactum, mox priuilegium, testamentum cet.

* III. Quin si qualitatem etiam personae contempleris, qua induti sunt, qui interpretandi munus subeunt; *PUBLICA* erit aliorum *INTERPRETATIO*, quae fit ab iis, qui auctoritate publica hoc officii habent, veluti iudices, collegia Ictorum publica, & vel ipse legislator; *PRIVATA* reliquorum. Vt taceamus, *PUBLICAM* quoque alio sensu posse dici, quae in negotiis versatur publicis, iuris nempe gentium vel publici; *PRIVATAM*, quae in negotiis priuatis.

§. 5.

THEORETICA, aut si mauis, *doctrinalis*, & quaecumque *priuato ausu* fit, legum interpretatio minoris eatenus momenti est, qua effectum iuris spectes, qui certe propria vi ac directe tali nulli inest, quum nemini nec tribuere nec adimere quidquam iuris possit, nec vel sexcentorum interpretum opinione iudex vel legislator impediatur, quo minus, si res ita fert, contrarium statuatur. Nec reuera tam *ius* dici potest interpretandi sic leges, quam *libertas naturalis*, qua quisque Ictus, immo quisque priuatus vtitur. Haec autem tolli vix omnino potest, quandoquidem non solum libertas sentiendi, legum vinculi nescia, sed & natura rei, quae leges a ciuibus obseruari, a Ictis legitima scientia tractari vult, quod vtrumque legum sine interpretatione fieri nequit, illud haud admittit.

Theoretica seu doctrinalis interpretatio effectu iuris carens, cuique libera

§. 6.

At *per indirectum* tamen doctrinalis illa seu theoretica & priuata interpretatio hunc sortiri effectum potest, vt consensu interpretum inducti, aut e subselliis ad tribunalia euecti eorum doctrinis imbuti iudices ministriue principum inter-

per indirectum tamen effectum sortiri, ideoque circumscribi potest.

interpretationem eiusmodi in iudicando ferendae noua lege adoptent; vt haud difficilem adeo opiniones Ictorum, non semper aeque irrefragabiles, e scholis in fora saepe viam inueniant. Vnde non a re alienum est, si qua interpretatio erronea damnosaeque praemetuitur, legibus eam praecaueri, adeoque & naturalem istam interpretandi libertatem praecidi eatenus.

* I. Iustissime sic e. g. occurrere studuit corpus euangelicorum peruersae pacis Westphalicae de iure reformandi & simultaneo interpretationi (a), & verissime idem corpus alia occasione docuit periculum peruersarum eiusmodi doctrinarum (b), quas non sine ratione iam pax Westphalica caueri seuerè voluit (c).

(a) Vide conclusum corp. euang. d. 22. Dec. 1719. "die Schrift sub rubrica: Ungerund des *simultanei* auf die hohe Schulen und Acaemien zu senden, und denselben nachdrücklich auszusuchen, daß sie nach solcher aus den Reichs-Satzungen genommenen Regel ihre Lehren und principia einrichten, und darnach sich achten sollen". Schaurichts Samml. vom corp. euang. tom. 2. p. 587. sq.

(b) Ita corpus euangelicorum in scripto P. M. d. 16. Apr. 1729. wegen der unter dem Jesuiten Huth zu Heidelberg gehaltenen Dissertation: wie vor Teutschland nicht leichtlich etwas perniciosers erdacht werden könnte, als wenn der studierenden Jugend solche Reichsconstitutions-widrige principia, gleich einem heimlichen mit der Zeit, wenn sie zu dfe-tlichen Neimern gelangen, erst recht ausbrechenden Giste beygebracht würden" ic. Schaurichts l. c. p. 33.

(c) I. P. O. art. 5. §. 50.: "Vtriusque religionis magistratus seuerè & rigorose prohibeat, ne quisquam publice priuatius concionando, disputando, scribendo, consulendo, transactionem Passauiensem. pacem religiosam, vel hanc in primis siue declarationem siue transactionem vsquam impugnet, dubiam faciat, aut assertiones contrarias inde deducere conetur."

* II. Alius pariter non plane iniustus metus, fore, vt incerta reddatur mole librorum iurisprudencia, legislatorem mouere potest ad vetandum commentarios, notas, paratilla, verbo interpretum priuatas operas. Sed num simili successu, an ex altera parte malum haud minus, ignorantia legum, metui debeat, alii videant.

§. 7.

PRACTICA, si vel *ausu priuato* fit, **INTERPRE-** Maioris mo-
TATIO, veluti quam aduocati, vel qui de iure respon- menti est
 dent, litigatoribus suadent, in eo *maioris*, quam mere practica in-
 theoretica, est *praeiudicii*, quoniam ii, qui eorum consi- terpretatio,
 lio freti, causas ad iudicia deferunt, facile temerariae litis
 in anfractus seducuntur. Nec sane laudanda est multorum
 indistincte in fauorem quaerentium de iure respondendi
 tuendique adeo qualescumque legum interpretationes faci-
 litas. At vero impudent sibi, qui tales consultores adse-
 ctantur. Et, quod ad aduocatos attinet, Deo gratias in
 promptu est bono iudici coercendi, si qui sunt, togatos
 vultures, &, si quam detrimento veritatis & iustitiae exer-
 cent, interpretandi libidinem.

§. 8.

In reliquis, quae auctoritate publica fiunt, practicae in primis au-
 interpretationis speciebus grauissima est, quae fit a legisla- thentica.
 tore, **AUTHENTICA INTERPRETATIO**. Etiam si e-
 nim *legislatoris* non tam sit interpretari, quam ferre leges,
 quae semel rite conditae promulgataeque aliis potius inter-
 pretandae adplicandaeque relinquuntur; fieri tamen omni-
 no potest; vt princeps legem vel a se vel ab antecessore
 quondam latam, ob ambiguitatem verborum, sensumque
 duplicem non sine incertitudine iuris iis tributum, seu spon-
 te, seu rogatus declaret. Et quamuis eadem huius decla-
 rationis, quae nouae legis, sit ratio, tum quod ad modum
 condendi, promulgandi legem, tum quod ad vim eius ob-
 ligandi attinet; tamen inter declaratoriam aliamque plane
 nouam legem ex ipsa rei indole sat perspicuum intercedit
 discrimen; licet alio sensu nouae legis appellationem au-
 thentica ista interpretatio tum praesertim mereri possit, si
 quando

quando prior lex adeo ambigua, vt aequae ac nulla, fuis-
set, adeoque lex priorem interpretata demum lex cum ef-
fectu esse incipiat.

§. 9.

Officium iu-
dicis aliud,
quam legis-
latoris,

Sed quodnam denique *iudicum* erit interpretandi ius
& officium? Officium sane iudicis in eo generatim longe
distat a potestate principis legislatoris, quod hic normis
iurium & obligationum generalibus occupetur sine specia-
li huius illiusque cuius respectu condendis ac promulgan-
dis, iisque obsequium respondeat, quaque limites rangunt
reipublicae; quum iudicis contra potestas se non extendat
vltra limites cuiusque iurisdictioni positos, eaque non in
normis versetur generalibus, sed in singulis singulorum
ciuium causis iudicialibus, quae omnes eo tendunt, vt le-
gibus ad factum casumue praesentem adplicatis iudex, v-
trum ei, qui ius in rem seu personam persequitur, hoc ius
sit, an exceptionibus forsitan elisum, auditis ac perpensis v-
triusque partis rationibus disquirat, & si res ita fert, aut
absoluat reum, aut condemnatum ad satisfaciendum obli-
gationi suae adigat.

§. 10.

versatur ta-
men etiam in
interpreta-
tione,

Enimvero & ipsae *facti controuersiae* dirimi non pos-
sunt, nisi *instrumenta testiumque dicta*, quorum fide, qui
facta allegat, niritur, vel *iurisiurandi* aliaue, e quibus *con-
fessionem* aduersarii elicit, verba, iusta cum interpretatione
ponderentur, & specialia, quae a litigantibus proferuntur,
iurium & obligationum fundamenta, *testamenta* nimirum,
pacta, *prtuilegia* cet. semper ea mente sunt inspicienda,
vt adpareat, an talem, qualem pro tuendo iure suo conten-
dunt litigantes, admittant interpretationem; nec ne; &
leges denique interpretari prius quam adplicare necesse est;
Adeo

Adeo, vt, quaquaversus intuearis officium iudicis, hoc desineret certe, si potestatem interpretandi adimere iudici velles.

§. 11.
Nec, quamdiu certa & citra probabilem modo dubitationem est posita interpretatio, quam iudex adhibet, ei quisquam facile hanc potestatem disputabit. Sed quid si dubia, si controuersa, si utrinque perinde probabilis in foro disceptetur interpretatio? Nec tunc profecto iudici, qui generatim iure dirimendi lites sui fori munitus est, denegari poterit ius decidendi lites, quae etiam de intellectu documenti, testimonii, iurisiurandi, confessionis, testamenti, pacti, similibumque inter litigatores huic foro subiectos controuersantur.

* I Decidi enim etiam hae controuersae debent, nisi infinitas velis indecisas manere lites; id quod primo & vltimo repugnaret omnis rei iudicariae fini. Sed nisi iudex has lites dirimeret, ecquis alius? Legislator forte, ipse princeps, summumque eius consistorium? Eo ipso ager, quae sunt iudicis; eo ipso fiet eritque iudex; eo ipso itaque iudex interpretabitur, legislator nempe quae iudex, non in sua ipsius qualitate propria. Ast heu quae munerum publicorum, quae iurium imperii ciuilibus inde turbae! Summa nempe imis vix magis vnquam misceri possunt, quam simulac e limitibus potestati legislatoriae vagari permittatur in officium iudicis. Eheu rem iudicariam, quae e manibus iudicis causas litigatorum controuersas in arbitrium principis eiusque ministrorum, qui non iustitiae, sed consilii politici causa constituti sunt, (ad cabinetum, aiunt passim) torqueri patitur, cursumque iustitiae rescriptis principum interrumpi & a tramite suo auerti.

* II Sane omnis, si rem penitus consideres, controuersa, quae solum inter eos vertitur, qui in iudicio causam agunt, & qui proinde adstricti sunt decisioni, quam iudex ille suus pronunciat, non potest non ab hoc iure decidi. In eo ipso enim versatur omne iudicis officium, vt in causis in foro competente ad te delatis decidat

B

omnes

omnes & quascumque litigantium controuersias in lite pendente disceptatas. Cui saltem decisioni vterque litigator debet obsequium, siquidem & actor, quem forum rei sequi oportuit, licet vel maxime alias huic foro non subiectus, tamen iudicio, vbi causa pendet, parendi necessitate stringitur. Neque igitur excedit iudex officii limites, quamdiu nihil aliud decedit, quam quod in suo foro in causa pendente inter eos, quorum interest, disputatur, & quamdiu adeo de neminis alterius, quam de ipsorum illorum litigantium, agitur iuribus & obligationibus.

* III. Maneant itaque iudici, vti ius & fas est, etiam eae causae, in quibus litigatores in ancipitem probationum specialiumque iura sua definitiua dispositionum interpretationem incidunt. Et quis quaeso propitio iure eximeret a iudicis potestate hasce causas, quibus ademptis vix quidquam iudici residuum permaneret? Sufficit, a iudice, quem peritum, circumspexitum & a partium studiis remotum sperare fas est, quoad eius pro imbecillitate rerum humanarum fieri potest, iustus saltem, quam a quouis alio, iustus, sit venia verbis, quam ab ipso principe, non aequae rerum harum perito, expectari posse iudicium litem dirimens; quum audiri saltem sua cuiusque argumenta, eaque a viris harum rerum peritis consuetisque, & graui ad haec sacramento adstrictis, ponderari, considerare bene ordinatae rei iudicariae vterque litigator possit.

* IV. Sed fac demum, *erroneam* minusque probabilem & *iniustam* amplecti iudicem *interpretationem*. Fac, culpa, fac, dolo eum peccare. Idem hic, quod in cunctis aliis casibus, quibus male iudicatum litigantes rentur, his *remedium* quaeri debet. Appellent grauati; reuisionem actorum petant; litem suam fecisse iudicem, iudicatum agant, & si qua alia legibus remedia dentur, adhibeant. Sed in supremo tamen foro tandem aliquando, ne lites immortales fiant, pes litigatori figendus est. Et tunc sane nil superest, quam, quod verissimum tamen, reipublicae interesse, vt vnus alterue cuius potius iniusta sententia detrimentum capiat, quam lites immortales fieri; idque vel maxime in iis causis, quarum decisio, siue in vnam, siue in alteram partem fiat, semper dubia nititur interpretatione, nisi forte tunc ad transigendum pro dimidia parte vtrumque
liti-

litigatorem adigi malueris eum noua quadam, ni fallimur, lege,
de cuius tamen successu nobis necdum satis constat.

§. 12.

Quid vero, si id, de cuius interpretatione agitur, non Nec leges ab
in dispositione seu conuentione consistit, quae ipsa litiga- interpretati-
torum voluntate seu consensu nititur, sed in lege, privile- one iudicis
gio aliaue norma a superiore, ab ipso principe legislatore exemtae
& partibus & ipsi iudici omnibusque subditis praescripta? sunt.
Nonne hic generatim manus iudici ligatas statues, qui, si
iustus eorum, quae ab inferioribus oriuntur, non perinde
legitimus eorum, quae a superioribus, interpret erit? Non-
ne merito igitur omnes eiusmodi causas ad principem fon-
tem harum rerum, optimumque & vel solum verborum
suorum interpretem, remittendas esse, natura rei vrge-
bit? Sic sane primo obtutu nemini fere non videbitur.
Nec mirandum proinde, vnanimi fere omnium sententia
hic contendi necessitatem interpretationis authenticae, cla-
mari nefas vbique, si qua sententia pronunciat, qua cum
ipsa causa deciditur interpretatio legis inter partes litigan-
tes disceptata.

§. 13.

Attamen nondum omnino conclamata res est, nec si- quamdiu fo-
ne distinctione iusta huius quaestionis decisio ferri poterit. lum partes
Quamdiu enim etiam legis vel privilegii super intellectu in huic foro
caussa quadam pendente solum inter eos disputatur, qui in s. b. i. e. t. a. e. de
ista causa in foro competente litigant; tam diu certe ma- ea litigant.
net generalis ista ratio, quae iudici tribuit ius decidendi om-
nes & quascumque controuersias, quae inter partes ver-
santur, quarum coram iudice illo competens forum est.
Namque nec contraria adest ratio, quae forte interpretan-
di facultate in genere iudicem priuet, nec leges aliaue a

superioribus oriundae normae ab eadem hac facultate in uniuersum eximi possunt, quum sua natura potius omne iudicis officium in interpretandis adplicandisque versetur legibus aliisue similibus normis.

§. 14.

Sin iudici
haud subiecti
de sensu legis
certant;

Enimvero tunc demum cessat haec ratio, si qua interpretatio legis non inter ipsas solum partes in foro litigantes disceptatur, sed inter eos etiam, qui potestati iudicis non sunt subiecti, atque ita quidem, ut nec causa illa particularis decidi rite possit, nisi decidatur simul controuersia, quae de interpretatione agitur inter eos etiam, qui non sub potestate iudicis sunt. Haec enim contraria ratio generalis eaque iustissima est, cui cedere iure meritoque debent, quae ex altera generali officii iudicis ratione eumcuntur, siquidem ipsi illi limites, quibus sua natura circumscriptum est omne iudicis officium, id postulant.

§. 15.

remittenda
caussa ad in-
terpretatio-
nem authen-
ticam;

Quodsi itaque in aristocratia fingas senatum legislatorem aliumque praectorem iudicem, & in illo ipso senatu interpretationem legis controuersis agitari opinionibus; siue monarchiam tibi repraesentes, in qua princeps atque ordines regni, potestatis legislatoriae participes, vel hi etiam uniuersi inter se discordes super interpretatione eiusmodi dispuent; tunc sane iudex suae potestatis fines longe excederet, si vel in causa speciali decisionem ferre uellet, quae fieri non poterat, nisi decisa simul controuersia, quae eadem de re inter senatores ordinesue sibi non subiectos, sed vel superiores se, ventilatur. Potius in tali casu nil iudici superest, quam ut expectet prius sopitam illam ipsorum procerum controuersiam, latamque, quae tunc omnino

minino opus est, ab ipso legislatore *authenticam interpretationem*; ad quam proinde *remittenda causs.*, eamque ut vel urgeant, vel patienter expectent, iniungendum litigatoribus.

* I. Etenim reapse tunc *perinde est, ac si nulla esset lex*, de cuius sensu inter ipsos eos, qui tulerunt legem, vel qui ferendarum legum potestatem habent, non constat. *Tali autem controuersiae ipse iudex imponere finem nequit*, quippe quae inter eos agitur, qui non sunt eius potestati subiecti, quorumque adeo lites non habet ius dirimendi. Ergo desinit iudicis officium. Quumque deficiente lege reuera deficiat quoque ius & obligatio; ideo nec iudex amplius causam, cuius decisio legem exigeret, decidere, nec quisquam ius agendi sine lege contendere potest. Adeoque reapse tunc, donec interpretatio authentica, i. e. noua lex fiat, *nihil agitur.*

* II. Quemadmodum vero *nil tam naturale est, quam eodem modo quidquam dissolui, quo colligatum erat*; ita res ipsa docet, non solum *legem fundamentalem*, per modum pacti inter principem & populum ordinatae inuitam, non alia ratione, quam eodem *pacilitio consensu*, sed etiam *aliam* quaecumque *legem* in ciuitate, cuius proceres legislatoriae potestatem participant, non nisi *procerum horum consensu* mutari, adeoque nec interpretatione authentica dubium talis legis sensum declarari posse. Vtroque casu sola principis voluntas interpretationi authenticae non sufficit (a).

(a) Strube von Regierungs- und Justiz-Sachen sect. 2. §. 8. not. c. p. 62.: "Alles, was — von der Stände-Concurrenz gesagt worden, findet auch allhier (von der interpretatione authentica) Platz. Insonderheit also mag ein Fürst sammt seiner Regierung die Landtags-Abtschiede und andere Verträge nicht zu der Stände und Auerthänen Nachtheil willkürlich anlegen, weil er keinesweges befugt, ihnen ihr erlangtes Recht zu entziehen, und wider die errichteten pacta zu handeln, welche sowohl den größten König, als den geringsten Bauern verbinden".

§. 16.

Non multum aliter res se habet, si quis ipse iudex habet alium *iudicem concurrentem*, cum quo ei *de interpretatione*

B 3

tione

item si inter
plures iudices concurrerent,

tionem certae legis & de iure quodam inde pendente intercedit *controverſia*. Namque nec tunc ſuus ipſius alteruter iudex eſſe poteſt, ſed vtrumque deciſionem aut ſuperioris iudicis, aut, ſi ſuperior amplius non eſt, ab ipſo principe, ſeu interpretationem authenticam exſpectare oportet.

§. 17.

vel in ipſo
quodam iudi-
cio lis oritur,

Sin ipſo iudicis officio funguntur plures perſonae in collegio adminiſtrandae iuſtitiae cauſſa coniunctae, iisque diſcordibus praefcripta eſt norma ſtatuendi in diſſenſu collegiarum, quae maioribus numero ſuffragiis aut praefidi forte iure voti deciſivi munito placuerunt; ſolus iſte *collegiarum diſſenſus* nec in iis caſibus, ubi diuerſam de interpretatione legis ſententiam fouent, impedimento eſt, quo minus & hic e pluribus ſuffragiis aut voto, ſi quod eſt, deciſiuo ſententia feratur.

§. 18.

quae per ma-
iora decidi
nequit;

Attamen fieri poteſt, vt generatim hunc caſum, quo ſuper interpretatione legum diſſenſus in collegio oritur, a iure maiorum ſuffragiorum votiuè deciſiui *leges excimant*, cauſſamque talem ſemper principi remitti iubeant. Quin fieri etiam poteſt, vt, deficiente vel impedito voto deciſiuo, *paritas votorum* exiſtat impediens, quo minus in ipſo collegio deciſio fieri queat. Et in vtroque hoc caſu cauſſam ſimiliter ad interpretationem authenticam a ſolo legiſlatore exſpectandam qualificari, ecquis dubitabit?

§. 19.

vel ſi iniqua
lex iudici vi-
detur.

Deinde ſi qua *lex dura* videatur iudici aut *iniqua*, omnino iuſto maiorem ſibi ſumeret poteſtatem, ſi ſub praetextu mitioris interpretationis ſenſum legi contrarium ſtatuere

tuere vellet. Hac enim nulla facilior cogitari posset introducendae aequitatis cerebrinae, sed summae simul iurium incertitudinis via. Neque iudicis est diiudicare legum aequitatem vel iniquitatem, sed interpretari eas iustis rationibus & applicare. Ad summum tunc, vt de opinione sua iniquitatis in lege latentis legislatorem certiozem reddat, & ab eo vel duritiei emendationem vel euidentiozem legis explanationem expectet; officio iudicis conuenit (a).

(a) Ioh. VOET *comm. ad D. lib. 1. tit. 3. §. 23. tom. 1. p. 21.*

§. 20.

Immo vniuerse etiam tum, quando iuris necessitas iudicem, vt causam principi remittat, haud vrget, tamen *consultius* omnino perfrequenter esse potest, vt grauiori quadam enata dubitatione circa legis interpretationem principem potius re adhuc integra *interroget*, quam ancipiti ausu tam arduae rei decisionem sibi sumat; maxime, si de prompta legislatoris responsione non est, quod dubitet, & si, quod magis est, legislatori subsidia in promptu esse constat, quorum auxilio facilius feliciusque interpretatio legis fieri potest, veluti si forte nuper adhuc condita, adeoque recens rei memoria fuerit, vel si acta, quae legi ansam praebuerunt, eique illustrandae summopere conducunt, non iudicii, sed legislatoris in manibus fuerint (a), & quae sunt reliqua.

(a) Streubers Nebenstunden tom. 3. p. 75. §. 10.: "Die interpretatione authentica findet in besonderen Fällen nur alsdenn Platz, wenn der Richter sich außer Stand befindet, den wahren Sinn des Gesetzes zu erforschen, und der Gesetzgeber davon besser unterrichtet ist, weil er entweder selbst das Gesetz gemacht hat, oder aus demjenigen, was bey dessen Abfassung von den Vorfahren verhandelt worden, ihre eigentliche Absicht erkennen kann. Fehler es an beyden, alsdenn irret derselbe eben so leicht, wie die Richter".

§. 21.

§. 21.

Vicissim legislator iudici interpretationem relinquere potest,

Sed eadem ratione *vicissim legislator*, sin promptam iudici responsionem promittere nequit, & si proinde damnosa litium prorelatio metuenda foret, atque maxime, si nec ipsi alia iustae interpretationis remedia, quam iudici, in promptu sunt (a), vel ipsi *iudici potest conferre authenticae interpretationis*, & vel ipsius *potestatis legislatoriae speciem prouisoriam*, adeo vt certis saltem casibus, certoque modo, donec ab ipso legislatore contrarium statuatur, summo iure tunc iudex interpretari legem possit.

(a) Recte monet ill. Strube in *Nebensund.* part. 3. p. 76., merito legislatores relinquere iudicis interpretationem. "wenn in besondern Fällen die Frage von dem Sinn solcher, vornehmlich älterer Gesetze entsethet, die auch sie nicht anders, als nach denen jedermann bekannten Regeln der Auslegung ausfindig machen können"; & porro p. 76.: "Sehr heilsam wäre es, wenn die Erkenntnisse der Gerichte, auch in denjenigen Fällen, welche nur einigermaßen zweifelhaft sind, von der Landes-Obrigkeit bestätigt würden, und also die Kraft eines Gesetzes erhielten".

§. 22.

eiusque saltem consilia audit.

Similiter si quam ipse legislator sibi vindicat legis interpretationem, vt plurimum non a re alienum erit, vt *iudicem*, pluribus iam casibus de vera rei indole experientia edoctum, *interroget* prius, eiusque consilium audiat, quam authenticam statuatur interpretationem, quam probe oportet meminisse nouam legem esse, nec vni impofterum, sed cunctis ciuibus ius fasque efficere, nisi indices iterum mutari leges velis, quod an prudentem deceat legislatorem, mox quisque perfectum habebit.

§. 23.

Facta authentica interpretatio a iudice obseruanda.

Qualitercumque vero *authentica interpretatio* a legislatore *semel facta* fuerit; hoc certum & indubitatum est, iudicem deinde illa aequae ac noua lege stringi, adeoque in posse-

posterum nullo amplius modo aliam legis, quam authenticam illam, sequi & adoptare posse, quum contra *iudicialia interpretatio* ius quidem inter partes efficiat, sed futuris casibus non det legem, nisi qua *vis praeiudiciorum*, incerta tamen & mutabilis, hunc effectum habeat. Vnde vel hanc ob rem in dubiis casibus authenticam interpretationem saepius peti, saepiusque fieri fatius est (a).

(a) Exquisiteissimum hic quadrat ratiocinium in Struben Nebenfund. part. 3. p. 73. sq.: "Die Gerichte sind schuldig, der Auslegung des Gesetzes gemäß zu erkennen. Es sollten dergleichen Auslegungen billig öfters ertheilet werden. Denn nur des Gesetz ebers, nicht aber der Richter Entscheidung macht zugleich allem künftigen Streit ein Ende. In den Gerichten verwirft man vielfältig die Meinungen, welche von den Vorfahren gebilliget sind. Dadurch wird das Recht überaus ungewiß, und die Prozesse gehäufet. Desters können sich die geschicktesten Männer über den Verstand der Gesetze nicht vereinigen. Solchenfalls hoffen beyde Partheyen immer des Richters Beyfall zu erlangen, und lassen es nicht ohne Ursache auf einen Proceß ankommen, welcher unterbliebe, wenn der Landesherr den Streit geschlichtet hätte, wie sie erkennen sollen".

* Sed num *ad praeterita* etiam trahi poterit interpretatio authentica? Quae quidem ordinarie nullius legis vis est (b), verum de interpretatione authentica contenditur, adeo vt & in causis pendentibus ac praeteritis adhuc effectum sortiri possit, quum non tam noui quid lege noua iniungatur, quam dubiae modo legis anterioris interpretatio fiat (c). At simulac tamen reuera noui quid statuitur, vel plane, si sub praetextu interpretationis authenticae iuri quaesito anteriori detrimentum immincat; aliud statuendum videtur (d).

(b) L. 7. C. de legib.

(c) Ioh. VOET *comm. ad D. lib. 1. tit. 3. §. 17. tom. 1. p. 20.* Iust. Henn. BOEHMER *consult. & decis. tom. 3. part. 3. resp. 766. n. 14. sq. p. 721.*

(d) Strube von Nea. und Justitz. Sect. 4. §. 27. p. 180., und Nebenfund. part. 3. p. 78. §. 12.

§. 24.

C

§. 24.

Sin fecus, iudex coercendus.

Fac autem, contra haec omnia *iudicem* aut *adrogare sibi potestatem* in interpretanda lege *maio-rem*, quam quae ei commissa est, aut *susque deque habere interpretationem a legislatore praescriptam*. Tunc sane, qua ultra limites mandatae sibi potestatis quidquam agit, non agit iure qua iudex, i. e. *ipso iure nulla agit*, &, qua manifestum est, eum posthabere leges sibi praescriptas de his obseruandis *moneri, corrigi & in ordinem redigi potest*, neque solum, quod quidem nullo modo dubitandum, a iudice, si quis est, superiore, adhibitis eam in rem praescriptis lege remediis, sed *vel ab ipso demum legislatore*, si supremus iudex in censum venit.

§. 25.

Cautendus tamen abusus viae a iudice ad legislatorem.

Quum vero litigatoribus eorumque aduocatis, quamprimum iudicem, in primis supremum, non e voto iudicaturum suspicantur, nihil magis curae cordique esse soleat, quam vt sententiam non placentem adhuc impugnandi qualemcumque sibi viam aperiant, eamque saepe faciliorem in ipsius principis aditu eiusue consistorio, quam in iudiciis optime ordinatis sperent (a); huic vnico *abusui cauendum est*, vt *ne sub praetextu interpretationis authenticae ferendae causae mere iudicariae* intempestiue pessimoque praeiudicio e iudicaria *ad legislatariam* trahantur *potestatem*. Qua in re sola haec videtur iusta esse norma, vt, num iudex intra limites suae potestatis se continuerit, nec ne, *sola ex sententia eius cum lege comparata, sine omni disquisitione facti*, quae semper iudicaria, numquam legislatoris est, clare perspici queat; praeterquam quod *nec quaelibet a litigatore vel aduocato* quodam contra legis sensum a iudice adoptatum *mota dubitatio authenticam inter-*

interpretationem reddat necessariam, sed talis solum controversia, quae inter eos, qui iudici non subiecti sunt, de sensu legis ventilatur, aliaeque illae rationes in superioribus expositae.

(a) Struben Nebenfund. p. 3. p. 76. ff.: "Gemeinlich entsethet der Verdacht, daß die Handhabung der Gerechtigkeit nicht die Absicht sey, warum sich Regierungen in Justizsachen mischen. Wenigstens kann etwas menschliches darunter vorgehen, und auf diese Art mancher durch Nebenwege dahin gelangen, wohin er auf der rechten Straffe zu kommen wenig Hoffnung hat".

§. 26.

Contra an ii, qui *omnem & qualemcumque legis interpretationem non iudici, sed soli principi committendam, & qualicumque igitur in casu huc spectante viam ad potestatem legislativam litigatoribus parandam esse, statuunt, veritati & iustitiae satisfaciant, ipsi videant.* Certe paucissimae sic iudici lites dirimendae manebunt; pleraeque tantum non omnes ad legislatorem transferentur (a); sed bene quaevis ordinata res iudiciaria sic mox evanescet; suppressa mox adparebit auctoritas iudicum; e summo iudice infimus, e legislatore iudex evadet; turbata, confusa erunt omnia; summum ubique ius, summa iniuria erit.

(a) O. time iterum Straube von Regier- und Justizsachen sect. 4. §. 27. p. 179.; "Ist nur der Gesetzgeber die über den Verstand der Gesetze erregte Schwierigkeiten zu heben befugt, so bleiben den Justiz-collegis wenig Sachen übrig. Denn der sensus dubius legum veranlaßt die mehresten Prozesse, welche daher nach den gegenseitigen Grundsätzen insgesammt Regierungssachen wären, und vom Geheimen Rathe nach Gefallen entschieden werden könnten".

§. 27.

Neque magis rem acu tangunt, qui modo tum, *quando verus legis sensus ignoretur, vel dubius saltem sit, ad authenticam interpretationem confugi volunt* (a). Nam cui quaeso de eadem hac quaestione, num de vero sensu non

constet, an dubius ille sit, arbitrium erit? Litigatoribus, aut, si maus, caussidicis? Tunc, spondeo, nulla non erit lex dubii sensus. An legislatori? Sic eo ipso in omnibus caussis saltem lacefferur ille ad arbitrium hoc ferendum; & quis se vadem dabit, numquam fore, vt vel hocce arbitrium detrimento iustitiae in abusum ruat? An ipsi denique iudici? Tunc certe nulla facile lex indigebit manibus legislatoris adhibendis; iudici suus sensus numquam non erit clarus. Ergo semper hic petitio principii manebit.

(a) Sic e. g. WERNHER obseru. forens., part. 7. obs. 85. tom. 2. p. 232.

§. 28.

Contra nec
iudici per-
mittenda om-
nis inter-
pretatio.

Omnino autem & ille peccaret, qui *iudici omnem & indistinctam leges interpretandi facultatem* vindicare vellet. Quod, vt veritati & iustitiae conueniat, tantum adest, vt potius libertas ciuium ipsaque principis procerumue iura haud exiguum in discrimen incidere non raro possent, si tanta iudici potestas & ab omni dependentia immunitas tribueretur. Medium tenuere beati! Suum cuique!

* I. Maneat nempe iudici potestas decidendi lites sui fori, si vel maxime interpretationem legum concernant. Maneat vicissim sua legislatori potestas, si lis de legum interpretatione ultra fori ambitum agitur, vel si qua alia ratione definiendae interpretationi idoneus iudex fuerit. Quae quidem omnia non tam legum auctoritate, quam ex ipsis rerum argumentis euincere licuit. Sed, vel leges, quotquot hanc rem tractant, nostrae sententiae contrarias esse, caue existimes. Tamen enim nonnullae soli principi, non iudici, ius interpretandi leges vindicare videantur (a); manifeste tamen sola de interpretatione authentica ibi sermo est, adeoque hanc requiri supponitur (b), ipsaque alia legum earumdem verba satis indicant, eas de iis casibus loqui, quibus iudices interpretandis legibus idonei sint (c).

(a) L.

CIRCA INTERPRETAT. LEGVM IN GENERE. 21

(a) L. 9. C. de legib.: "Si quid in legibus latum fortassis obscurius fuerit, oportet id imperatoria interpretatione perscrutari". L. ult. §. 1. C. de legib.: "Si leges condere soli imperatori concessum est, & leges interpretari solo dignum imperio esse oportet". - - - Itaque tam conditor, quam interpres legum solus imperator iuste existimabitur".

(b) BRUNNEMANN *comm. in cod.* lib. 1. tit. 14. n. 5. 6. p. 62.,
VOET *comm. ad D.* lib. 1. tit. 3. §. 18. 20. tom. 1. p. 20.

(c) L. ult. §. 1. C. de legibus: "Cur ex suggestionibus procerum, si dubitatio in litibus oriatur, & sese non esse idoneos vel sufficientes ad decisionem litis illi existiment, ad nos decurratur"?

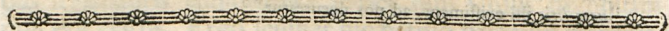
* II. Distinguunt nonnulli, nec sine fundamento, *interpretationem applicatiuam & expositiuam*, illam iudici, hanc legislatori tribuentes (d). Sed petitio iterum principii semper superest, quando opus sit hac, & quousque procedat illa. Cuius rei vix iusti tenentur limites, nisi recurratur ad ea, quae modo tradidimus.

(d) MEVIUS part. 1. *decif.* 67 p. 28., vbi exemplum simul remissionis factae a tribunali Vismariensi ob quaestionem ortam de intellectu pacis Westphalicae de secularisatione bonorum ecclesiasticorum in ducatu Brömenfi.

* III. Multa autem eorum, quae tradidimus, *illustri quadam nouioris legislationis auctoritate* firmari possunt, qua iudicibus quidem vetitum arbitrarie leges interpretari, sed concessum tamen, dubia solum a partibus mota decidere, hisque ipsis non permittitur ad legislatorem aditus fuit, solum iudici praescriptus, si ipsi res dubia videretur (e).

(e) Project des corp. iur. Friedericiani part. 1. lib. 1. tit. 2. §. 7. 8.:
"Wie denn auch keinem Richter frey stehen soll, dieses unser Landrecht, wenn es zweifelhaftig zu seyn scheint, zu interpretiren, oder argumente legis allerhand exceptiones, limitationes und ampliaciones, nach Gefallen, und sters *ex aequitate cerebrina*, zu fingiren. Wann aber eadem ratio legis vorhanden, so verstehet sich von selbst, daß es zu dem Amt eines eordaten Richters gehöret, die Gesetze auf alle Fälle, wo eadem ratio militirt, zu appliciren und zu ertendiren, weil es ohnmöglich ist, alle Special-casus anzuführen und zu decidiren. Wann aber dieses unser Landrecht in einem andern Fall den Richtern zweifelhaftig scheinen, und daher einiger Erläuterung bedürfen sollte; So stehet unsern Gerichten frey, dasjenige, was zur nähern Erläuterung gedachten Landrechts oder dessen supplemento gereichen kann, an das Departement der Justiz-Sachen einzuschicken; da dann dem

Befinden nach das dubium decidirt, und dergleichen decisiones jährlich durch den Druck publicirt werden sollen. Wir wollen aber durchaus nicht gestatten, daß die Partheyen selbst bey uns auf eine Interpretation des Landrechts antragen sollen. — Wann also die Partheyen das Landrecht als zweifelhaft angeben, müssen sie in ihren Schriften solches mit anführen; wann aber der Richter glaubet, daß das Landrecht klar sey, und keine Interpretation gebrauche, muß er nach Pflicht und Gewissen die Sache decidiren, und setzet dem ararirten Theile frey, in der folgenden Instanz per modum grauaminis die Nothdurft weiter dargegen vorzustellen.

CAP. II.

DE

IVRE ET OFFICIO

SVMMORVM IMPERII TRIBVNALIVM

CIRCA INTERPRETATIONEM

LEGVM IMPERII.

§. 29.

De summ's tribunal. A) quid leges imp. statuant. 1) sigillatim, De re tam ardua, quam est interpretatio legum, in primis quae non sine effectu iuris a iudice, eoque supremo praesertim, instituitur, fieri non potuit, quin iam pridem nasceretur quaestio in supremis imperii nostri tribunalibus. Quam quum nec leges quidem silentio praeterant, at quotidie tamen nouae vel de harum sensu & vioriantur quaestiones; non forte nullius operae pretium erit, indagare curatius, quid de utroque supremo tribunalium sigillatim, tum in commune, statuunt hac in re leges imperii, & quid proinde iuris & officii Augustis hisce iudiciis in hoc argumento veritate ac iustitia duce tribui possit.

Non

* Non quidem incognita sunt, quae hac de re tetigit Iac. Fried. LVDOVICI in *diff. de iure declarationis* (Hal. 1707.) cap. 2. §. 4. sq. (a), & quae ex instituto tractarunt Christian. Gottfr. HOFFMANN in *diff. de ratione interpretandi leges imperii R. G. publicas occas. art. 5. §. 50. & 56., art. 8. §. 2., art. 17. §. 3.* pac. Osnabr. Lips. 1720, & Goswin. Ioseph. de BVININCK in diatribe iuris publici *de interpretatione legum imperialium*, siue succincta commentatione *ad capitulationis nouissimae art. 2. §. 5.* Duisburg. 1753. 4. At vero in re tam graui non pigebit, credidimus, plurium opiniones symbolasque legisse. Nec tam confutationem morabimur aliter sentientium, quam, quae vera & iusta sint, e legibus ipsisque rerum argumentis indagabimus.

(a) Plura de legum interpretatione allegantur scripta in LIPPENII *biblioth. iur.* (edit. nouiss. Lips. 1757.) tom. I. p. 638., veluti Casp. ZIEGLERI *diff. de iure interpretandi leges*, Io. Fried. OLEARII *prog. de authentica legum interpretatione a legislatore expectanda*, Lips. 1708., & quae sunt reliqua, in quibus forte multa bonae frugis continentur. Sed inspicere ea omnia nobis non licuit.

§. 30.

In *supremo camerae imperialis iudicio* ante omnia hic^{a)} de cam. obseruanda venit communis ei cum aliis superioribus iudiciis potestas condendi DECRETA COMMVNIA seu GENERALIA (gemeine Bescheide), quae sunt normae a iudice iis, qui in suo foro litigant, eorumue procuratoribus & aduocatis ea mente praescriptae, vt abusus, qui irreperere obseruantur aut metuuntur, in rebus maxime, quae ad externam rei iudiciariae formam spectant, occurratur, siue leges iam clarae de nouo solum inculcentur, siue legibus non satis definita specialius definiantur. Quae potestas, vti solum in eos exercetur, qui auctoritati iudicis subiecti sunt, nec alia, quam quae ipse legislator specialiori cura vix dignatur, continet, vltro ab hoc & vel tacite cuiuslibet iudici, praesertim superioribus, quae per se grauiore aucto-<sup>imp. eiusque
i) decretis
generalibus;</sup>

auctoritate pollent, tribunalibus relinqui solet; nec detrahi itaque supremo isti iudicio camerali potuit.

* I. Omnium camerae imperialis *decretorum generalium* singularis collectio exstat, sub titulo: Des hochlöbl. Kayserl. u. H. R. K. Cammergerichts gemeine Bescheide und andere Rathschlüsse vom Jahr 1497. bis 1711. u. iuncta corpori iuris cameralis, quod producit Werzlariae 1717. fol., quam laudat quoque Ge. Melch. de LVDOLF in *comm. system. de iure camerali* lect. 2. §. 6. n. 51. p. 224.

* II. Ex ipsa ista collectione adparet, *primum* eiusmodi *decretum* a camera publicatum fuisse d. 31. Mai. 1497. de taxatione interlocutoriarum, quod e BARTHII *collectione sententiarum cameralium* tom. 1. p. 55. quoque recenset perill. lo. Henr. de HARPRECHT in praefantissimo opere des Staatsarchivs des C. G. tom. 2. p. 123.

* III. Eo tempore autem nondum quidquam in legibus imperii hac de re statutum fuerat, adeo ut vel *sine lege* hoc ius ferendi decreta generalia inualuisse, nec vel dubitatum de hac camerae potestate fuisse, in aprico fit.

* IV. Immo *nec in ea*, quam CAROLVS V. Imp. condi curavit, *ordinatione camerali*, nec in subsecutis eam legibus, ideoque nec in concepto, quod vocant, ordinationis cameralis, quod anno 1613. in lucem emissum, proprie de his decretis generalibus quidquam sermonis est, quum, quae vulgo huc referri solent, uti mox clarius adparebit, plane aliam ad rem spectent.

* V. *Primum* demum proprie huc pertinentem decretorum generalium *mentionem* reperio in *resolutione dubiorum cameralium* anni 1595. (a). Deinde expressius quidem hanc camerae imperialis potestatem, reseruata modo visitationi & comitiis imperii decretorum rerum adprobatione, firmavit R. I. N. (b). Quum vero visitatores sub initium huius seculi Werzlarum missi non omnia decreta generalia legibus imperii conformia deprehendissent; indicem eorum, in quibus monendum nonnihil videbatur, per decretum d. 27. Nov. 1713. communicarunt cum collegio camerali, id quod videlicet in collectione decretorum generalium supra dicta p. 131. sq.; ipsae-

ipsoque in recessu vifitationis d. 18 Dec. 1713. monuerunt iudicium camerale de obseruandis in hac re limitibus (c).

(a) Vide hanc resolutionem de a. 1595. in des Chur- und Fürsten-Naths letzter Relation §. 7. in corpore iuris cameralis Wetzlariensi inter dub. cam. p. 89.; in Francofurtensi, quod 1724. prodit, p. 522. verbis: Diemeil bey der vorgegangenen Coniultation der dubiorum befinden, daß etliche von dem collegio des Kay. C. G. erdfacte gemeine Bescheide den Partihenen sehr hoch präjudicialich, - - mit solchen beschwerlichen und präjudicialichen Fällen bis zu endlicher Vergleichung der dubiorum inmittelst einzuhalten etc. etc.

(b) R. I. N. §. 94. verbis: "wird C. R., Präsdenten und Assessoren hiermit und in Kraft dieses anbefohlen und Gewalt aufgetragen, daß sie einen gewissen modum, die producta und schriftliche Handlungen - - zu übergeben, unter sich zu vergleichen, zu schließen, durch gemeine Bescheide zu publiciren, einzuführen, und bis auf künftiger Vifitatoren, und darauf einer allgemeinen Reichsversammlung erfolgende Ratification oder Aenderung darob zu halten".

(c) R. V. 1713. §. 14: "Da man auch bishero wahrgenommen, daß obhemeldes C. G. die Ordnung und andere Reichs-Satzungen durch gemeine Bescheide jezumeilen geändert; als wird demselben hiermit anbefohlen, disfalls fürhin nicht weiter, als gedachte Ordnung und Reichs-Satzungen in gewisser Maasse erlauben, zu gehen".

* VI. Ex quibus omnibus tuto coligi potest: 1) esse quidem iudicio camerali hanc potestatis legislatoriae cum aliis tribunalibus communem speciem; sed 2) eam vi suorum ipsius limitum dumtaxat in externis quibusdam iudiciarii ordinis capitibus, nequāquam in interpretandis, ne dicam, mutandis legibus imperii, consistere; & vel ea denique 3), quae iustos intra limites istos decretis generalibus statuit camera, prouisorie tantum, donec caesaris & imperii auctoritate vel adprobentur, vel contrarium sanciat, vim legis habere.

* VII. Similis plane eiusdemque & originis & indolis est ea potestas, qua iudicium camerale personis alia ratione sibi subiectis, veluti nuntiis (d) & tutoribus ac pupillis cameralibus (e), leges scripsit.

(d) Vide die Cammerboten-Ordnung de 1538. in *corp. iur. cam.* Francof. p. 89. sq.

(e) Vide des C. G. Vormundschafts-Ordnung in der Vifitation 1576. §. 31. übergeben *ibid.* p. 335.

§. 31.

2) de SCris
cameralibus;

Longe alia multoque grauior est ea camerae imperialis potestas, qua per expressam legem habet *ius declarandi ipsam ordinationem cameralem*, & vel *emendandi eam*, aliaque necessaria statuendi, in rebus, quae ad *ordinem iudicium* spectant, saltem, vt *prouisorie illa*, donec a visitatoribus adprobentur vel contrarium sanciat, vim legis habeant & obseruentur (a). Quae vocantur **SENATVS CONSVLTA CAMERALIA** in pleno iudicii senatu condenda (b).

(a) En verba legis in O. C. 1555. part. 2. tit. 36., *Conc.* part. 2. tit. 38. von Gewalt fernerer Fürscheidung und Declaration der E. G. D. (so viel den Proceß belanget,): "Ob dieser Ordnung des Processus halber des E. G. Zweifel einfallen, oder weitere Ordnung und Fürscheidung zu thun vonnöthen seyn würde, wollen wir dem Cammerrichter und den Beysitzen beschlohen haben, jederzeit, wenn es die Nothdurft erfordert, des Processus halber diese Ordnung ihres besten Verstandes zu declariren, zu bessern, auch weitere nothwendige Fürscheidung und Ordnung fürzunehmen und zu machen, und dieselbige also bis zu der jährlichen Visitation des Kayserlichen E. G. zu halten beschlen, und alsdann dieselbige sammt andern Mängeln den verordneten Commissarien und Visitatoren fürzubringen, die dann dieselbige approbiren, oder sonst derothalben gebührliches Einsehen thuna sollen". Sed pro iusto legis intellectu operae pretium erit, historiam legis, & quae ad illustrandam eam faciunt, curatius inuestigare.

(b) Compara Io. Wolfg. KIPPING diff. *de SCris supremorum in imp. R. C. iudicium*. Helmst. 1740, recuf. *ibid.* in forma libri 1741. 4.

* I. Iam in prima O. C. 1495. occurrit tit. 27.: Wie sich Cammerrichter in Declaration der Ordnung halten solle? Vbi tamen nondum ipsi camerae quidquam potestatis in hac re commissum fuit, sed sancitum modo, vt, si qua opus, declarationem peteret ab annuo statuum conuentu (c), qui eodem tempore promissus erat in der Handlung Friedens und Rechts 1495. §. 1. sq. (d). Vnde necdum in antiquioribus de iudicio camerali erigendo sanctionibus eius rei mentio fieri potuit, nimirum nec in O. C. 1471. (e), nec in O. C. 1487. (f).

(c) "So hernach am E. G. fürfiele (inquit O. C. 1495. tit. 27.), daß fernere Vorsehung unserer Ordnung oder Sazung oder Declaration bedürfen

dürfen würde, dasselbe sollen Cammerrichter und Urtheiler jegliches Jahr an uns, unsere Churfürsten, Fürsten und Versammlung, die desselben Jahres durch sich selbst oder ihre Anwälde zusammen kommen werden, bringen, damit wir mit Rath und Willen derselben Sammlung ferner darinn handeln zu Fürderung und Aufnehmung des Cammer-Gerichts, und Erfindung der Rechten und Gerechtigkeit".

(d) Vide die neuere Sammlung der Reichsabschiede (Frankf. 1747.) P. 2. p. 11. sq.

(e) Vide eandem collectionem P. 1. p. 249. und das Harprechtische Staatsarchiv des E. G. part. 1. p. 220. sq.

(f) DATT de pace publ. lib. 4. cap. 1. n. 182. p. 718. sq. Staatsarch. des E. G. part. 2. p. 223. sq.

* II. Vi primae istius legis cameralis supremum hocce tribunal iam anno 1498. ad comitia Friburgensia detulit nonnulla, in quibus declaratione legislatoria opus esset, quae & secuta in eodem recessu imperii Friburgensi (g), & ex hoc inserta sunt O. C. 1500. tit. 2. sq. (h). Quum vero, quae de annuo statuum conuentu statuta fuerant, mox in tantas inciderent difficultates, ut eius loco in comitiis Augustanis a. 1500. nouus conderetur senatus, quem vocabant *regimentum imperii* (i); huic potius, ut, iunctis cum ipsa camera consiliis, quae circa ordinem iudicialium necessaria viderentur, statueret, commissum est (k), idque post conditum de nouo tale regimentum sub CAROLO V. Imp. (l) reperitum in O. C. 1521. addita expressis verbis potestate *mutandi & declarandi* leges iudicialias (m). Atque hoc modo condita a regimento ipsoque iudicio camerali exstat singularis ordinatio d. 28. Nov. 1527. (n).

(g) R. A. zu Friburg im Breisgau 1498. §. 23. sq. in der Samml. der R. A. part. 2. p. 45. sq.

(h) O. C. 1500. in der Samml. der R. A. part. 2. p. 67. sq., in corp. iur. cam. Francof. p. 12. sq.

(i) Vide die Regiments-Ordnung auf dem Reichstage zu Augsburg errichtet 1500. in der Samml. der R. A. part. 2. p. 56. sq. Et compara DATT de pace publ. lib. 3. cap. 12. p. 599. sq., item Müllers Reichstags-theatr. Max. I. Vorstell. 2. p. 380. sq.

(k) O. C. d. 10. Sept. 1500. tit. 23. sub rubro Ordnung des Proceß am E. G., wie ferner fürzunehmen, verbi: Was fernerer Ordnung der Proceß halben des Cammergerichts nothdürftig, und hürinn nicht geordnet

noch versehen ist, befehlen Wir hiermit unserm Reichs-Regiment mit sammt unserm Cammer-Richter und Beysitzern mit der Zeit nothdürftiglich ihres besten Verständnisses zu ordnen, fürzunehmen, zu setzen und zu machen".

(l) De hoc nono Caroli V. regimento vide die Regiments-Ordnung auf dem Reichstage zu Worms aufgerichtet 1521. in der Samml. der R. A. part. 2. p. 172. sq. & Joh. Joach. Müllers Staatscabinet part. 1. p. 172. sq.

(m) O. C. 1521. tit. 21. §. 2., vbi verbotenus repetita sanctio anni 1500 nota precedente relata, additis modo verbis: zu ändern, zu declariren und zu machen. corp. iur. cam. p. 49. sq.

(n) Vide in corp. iur. cam. p. 66. sq. die E. G. D. durch das Reichs-regiment und E. G. aufgerichtet, publiciret zu Speyer den 28. Nov. 1527. Cuius prooemium rem ita explicat: "Nachdem eine Zeit her gespühret, wie sich dann etliche Partheyen dessen beklaget, daß etliche Mängel, sonderlich des Proceß-Vortrags halber und sonst andere Unordnung sich am Kayserl. E. G. zugetragen, dadurch die Partheyen und Sachen gehindert, und in die Länge verzogen worden, auch andere Unsicherheit erfolgt; Und aber die Ordnung über das E. G. jüngst zu Worms aufgerichtet vermag, was fernerer Ordnung des Proceßes halben nothdürftig, und darina nit geordnet, Statthalter und Regiment sammt E. R. u. B. mit der Zeit darina nothdürftiglich ihres besten Verständnisses zu ordnen, fürzunehmen, zu setzen, zu ändern, zu declariren, und zu machen; So haben also in Raft solcher Ordnung, auch in Betracht der augenscheinlichen Mängel und erhebender Nothdurft nach, die gedachte Statthalter und Regiment sammt E. R. u. B. auf Erkundigung berührter Mängel und Behinderung der Proceß obberührt, etliche Verfaß- und Ordnung, wie es nun ferner des Proceß und anders halben an ermeldten Kayserl. E. G. gehalten werden solle, in nachfolgende Artikel gestellt, und die also dem Buchstaben gemäß alles Inhalts zu halten, und zu geleben beschlossen". etc.

* III. Posteaquam vero cessauerat regimentum illud imperii, veluti quod anno circiter 1530. contigisse constat (o); sola camera merito dubitavit hac amplius potestate vti, sed potius dubia, etiam processum concernentia, obtulit *visitoribus*, qui nec ipsi dubiorum illorum decisionem sibi sumserunt, sed comitiis imperii vniuersalibus anno 1532. eam reliquerunt (p). Quo facto posthaec *partim* in R. L. 1555. §. 110. sq. *visitoribus* data fuit eiusmodi potestas reseruata modo ratihabitione, & vel ipsa grauiorum rerum sanctione, comitali, & praescripta simul necessitate audiendi consilium iudicii cameralis (q); *partim* in O. C. 1555 part. 2. tit. 36. *ipsi huic tribu- nali* demandata est potestas supra descripta (r).

(o) Müll-

(o) Müllers Staatsab. part. 1. cap. 4. §. 57. p. 268.

(p) R. I. Ravib. d. 27. Jul. 1532. membr. 3. §. 8.: "Als C. R. u. B. den Commissarien etliche zweifelbaste Articul und Fälle fürgebracht, und darüber Bescheids begehret, wie sie es hinfürter, so sie sich zutragen, damit halten sollten, und die Commissarien, deweil ihr Befehl nicht gestanden, etwas von neuem zu setzen oder zu statuiren, sondern allein zu reformiren, solche zweifelbaste Articula, auch Churfürsten, Fürsten und Ständen allhier überantwortet, gebühliches Einsehen zu thun, künftige Irrung, so daraus erfolgen möchte, zu verhüten; haben wir gemeinem Nutz zu gute solche Irrung vorzukommen, darenin gnädiglich gesehen, und mit unsern, und des Reichs Churfürsten, Fürsten und Ständen zeitig vorgehabten Rath in solchen Articula geordnet, wie hernach folget".

(q) R. I. 1555. §. 110. 111. 112.: - - "Sollen die visitatores über die Puncten, im Memorial-Zettel begriffen, von C. R. u. B. ihren Bericht anhören und darauf - - handeln; zudem C. R. u. B. ferner besprechen, was sie mehr für Mängel und G. brechen haben - - . Und soll darüber durch sie die Commissarien und Visitatoren, gebührende Einsehung und Verordnung, bis auf weiter andere der Kayserl. Maj. oder gemeiner Stände des Reichs Verordnung, geschehen. Wären aber dieselbige Mängel und Sachen also wichtig, daß sie sich darüber einige Veränderung zu thun nicht unterfahen wollten; so sollen sie dieselbige an die Röm. Kayserl. Majest. gelangen lassen, damit Ihre Majestät die zu nächster Reichsversammlung fürzubringen, und, was sich gebühret, darüber mit sammt den Ständen des Reichs zu entschließen, und zu verordnen".

(r) Vide ipsam hanc §. notamque a, ibique verba O. C. 1555 part. 2. tit. 36. seu Conc. 1613. part. 2. tit. 38.

§. 32.

Quin in iis etiam, quae in decernendis processibus occurrunt, ut vnum eundemque semper stilum vsunque fori sequatur, pariter in pleno conueniri, & vel ipsas opiniones Ictorum similiter in pleno disquiri, vnamque ab eo sententiam adoptari volunt leges imperii, reseruata solum & hic imperii ratihabitione. Vnde tum *vis praeiudiciorum camerarum*, quatenus in pleno omnium fenatu probata sunt, adeoque & *stili & obseruantiae* camerale ceu *iuris non scripti* intelligitur, tum *noua Sctis camerilibus materia* praebetur.

3) de vi praeiudiciorum camerarum;

D 3

* I. Vtrum-

* I. *Verumque caput tum stili vsusque uniformis* obseruandi & in pleno proinde consilio componendi, tum *certitudinis inter diuersas* *ICtorum opiniones* statuendae, primum *coniunxit* prima hac de re lex, quam continet R. I. 1570. (a); *seiuinxit* deinde conceptum nouae ordinationis 1613. (b); iterumque *contraria* in primis *praeiudicia* vitanda esse inculcat R. I. 1654. (c).

(a) R. I. 1570. §. 75. 76. 77.: - - - "den alten löblichen Brauch und Stillam des C. G., wie es jederscit an sie gebracht, unverbindert zu lassen, so ideru demselben sowohl in decernendis processibus, als decisionibus causarum zu folgen; - - - etliche Bespziger insonderheit zu verordnen, so die substantial-qualitates, worauf die Prozesse - - - zu erkennen, - - - zusammen tragen sollen, darnach in pleno senatu referiren, darauf sich das Collegium eines einhelligen Brauchs und alten Stills in Fundirung unsers C. G. Jurisdiction und Ertheilung der Prozesse endlich vergleichen; darneben auch disjenige opiniones, so bey denen Rechtslehrern ganz streitig, und aber in relationibus causarum mit Approbation des ganzen Raths angenommen sind, mit Fleiß colligiren, solches alles in ein besondrer Protocol-Buch, so die Lesit in ihrer Verwahrung haben sollen, mit Vorwissen unsers Cammer-Richters durch einen Protonotarien nur per modum conclusi beschreiben lassen, und in die Maynzische Canzley, um durch uns auf nächstkünftiger Reichsversammlung mit Rath und Gutachten gemeiner Stände publiciren zu lassen, schriftlich überherschicken, gleichwohl sollen C. R. u. B. immittelst solchen verglichenen Punkten in decernendo processus & decidendo causas gemäß sich verhalten".

(b) Ea nempe, quae R. I. 1570. §. 75-77. speciatim *de stilo vsuque* *camerali* statuit, repetuntur in C. O. C. part. 1. tit. 19. pr., & tit. 22. §. 4. Ea, quae *de opinionibus ICtorum controversis* continet sola §. 77. dicti R. I. 1570., repetuntur in C. O. C. part. 1. tit. 16. §. 5.

(c) R. I. N. §. 136.: "Es viel die - - Contrarietäten und praeiudicia cameralia anbelanget - - , sollen die assessores solche gegen einander laufende praeiudicia in alle Wege verhüten helfen, und, da sich dergleichen Fälle begeben würden, förderlichst in pleno sich eines gewissen vereinbaren".

* II. *Vt nouam hinc Sctis cameralibus* materiam praebere monuimus; ita intelligitur, haec ipsa Sctra, si modo assessores inter se de iis conueniunt, omiſſa publicatione seu promulgatione, intra limites *iuris non scripti* consistere. Sin publici iuris per promulgationem redduntur, *ius scriptum* efficiunt, & sola externae formae ratione habita facile cum decretis generalibus confunduntur, quippe quorum in collectione & ista immixta deprehenduntur (d).

(d) Vide

(d) Vide collectionem supra memoratam der C. G. gemeinen Bescheide und anderer Rath's-Schlüsse in corp. iur. cam. Wetzlar. & in eodem hoc quae erudite, vt solet, dubiorum cameralium collectioni ibidem insertae praefatus est consultissimus Io. Wilh. LVDOLF. Praeterea leges, quae de hac re commentati sunt Io. DECKHERR in *vind. ad Blum.* tit. 2. n. 10-13. p. 20 sq. & Ge. Melch. de LVDOLF in comm. *syn. de iure cam.* sect. 2. §. 6. n. §1. p. 224.

§. 33.

Sin oritur *dubitatio* in interpretanda ordinatione camerali aliaue lege imperii, siue ordinem iudicarium, siue ^{4) de dubiis cameralibus} ipsius iuris articulos decisiuos concernens, eaque *ita comparata*, vt vel in pleno assessorum senatu inde *disputatio nascatur*, haud concilianda ex solis iuris communis rationibus; tunc summa prudentia leges imperii iubent cameram quaestiones eiusmodi controuersas & vtriusque partis tum adfirmantis tum negantis rationes, quae vocant **DUBIA CAMERALIA**, archicancellario imperii electori Moguntino tradere, vt ab eo vel in visitatione camerali, vel in comitiis imperii vniuersalibus proponi, deliberari ac definiri curentur.

* I. Sic primum generatim de omni dubitatione circa leges imperii interpretandas, quae, in pleno consilio haud conciliari possent, vt caesari & imperio proponeretur, fanciuit R. V. Spirensis d. 18. Mai. 1556. (a), idemque repetiit R. D. d. 16. Aug. 1557. similiter Spiraе conditus, sed addita restrictione, si dubitatio non ordinem iudicarium, sed articulos iuris decisiuos concerneret (b), qua ratione & concepto idem passus insertus fuit (c). At postremo loco, ex mente senatus principum anno 1641. declarata (d), & ex suffragio vniuersi imperii cum illa conformi d. 27. Sept. eiusdem anni 1641. (e), in R. I. N. dubia cameralia tam quoad processum quam iura ipsa atque leges primum visitationi proponi iubentur (f), eoque ipso demum in subsidium comitiis imperii vniuersalibus definienda relinquuntur.

(a) R. V. 1556. §. 7.: "Wo ein zweifelhafter Bestand in des heil. Reichs Constitutionen und Ordnung seynd wäre, oder sich künfftig zürüge, dessen

dessen sich E. R. u. B. in pleno consilio gemeinen Rechten nach nicht vergleichen könnten; So sollen sie solches an die Kayserl. Majest. und die Stände des Heil. Reichs durch den Erzbischofen und Churfürsten zu Maynz als Erzkanzlern des Heil. Reichs, den sie derothalben zu ersuchen, gelangen lassen".

(b) R. D. 1557. §. 2. alias 5.: "Wo dann künfftiglich einiger zweifelhafter Verstand in der E. G. D., nicht den Proceß, sondern articulos decisivos anlangend, oder sonst in des H. R. N. constitutionibus jekund wäre, vnder sich künfftiglich zutrage, dessen sich E. R. u. B. in pleno consilio den gemeinen Rechten nach nicht vergleichen können; So - - wollen wir, daß sie solches an die R. W. - - und die Stände des Reichs durch Chur-Maynz gelangen lassen, und darüber Erklärung und Bescheids erwarten".

(c) C. O. C. part. 2. tit. 38. §. 1., vbi eadem verba, quae not. praeced. retulimus, deprehenduntur.

(d) Meiern acta comital. Ratisb. tom. 2. p. 4.

(e) Meiern I. c. p. 29.

(f) R. I. N. §. 135.: "Ratione dubiorum cameralium, sowohl den Proceß als die *inra* selbstem betreffend, sollen die assessores dieselbe hierzwischen zusammen tragen, reiflich überlegen, und das hierüber gemachte Conclufum, nicht weniger zur Maynzischen Cenzlen zu dem Ende überschießen, damit von dar aus den verordneten Visitation und Revisoren davon bey Zeiten Communication begehren, dieselbe sich darinn der Nothdurft ersehen, und bey bevorstehender Visitation die befundene Mängel um so viel desto besser examiniren und denselben abheifen können".

II. Neque defunt hoc modo *collecta* a supremo iudicio & ad potestatem caesaris & imperii legislatoriam delata *dubia cameralia* (g), quae partim obtinuerunt optatas resolutiones, partim singularibus imperii legibus, veluti recessui praesertim deputationis de a. 1600., grauissimam suppeditarunt materiam, nec profecto vquam, quod vel inspicienti statim in oculos incurrit, solos iuris articulos decisivos, sed multo frequentius res ad ordinem iudiciarium spectantes continuerunt. Nouissimo autem recessui imperii in visitatione, quae sub initio huius seculi fuit, ob paucitatem assessorum satisfieri non potuit (h). Nec abhinc colligendis eiusmodi dubiis operam nauatam fuisse constat.

(g) Exstant, quod sciamus: I) Dubia cameralia & puncta controuersa praesentata visitationi Spirensi d. 5. Mai. 1580. in corp. iur. cam. Francof. p. 383. sq.; II) Resoluta dubia 10. Mai. 1583. in corp. iur. cam. Wetzlar. im Anhang zum Concept. p. 1. sq.; III) Dubia collegii anno 1585. refo-

resoluta *ibid.* unter dem Bis. Absch. p. 281. sq; IV) Dubia camerae de anno 1597. cum resolutionibus *ibid.* im Anhang zum Conc. p. 7. sq & in corp. iur. cam. Francof. p. 471. sq; V) Dubia de anno 1600. (quae memorat, sed non decidit R. D. 1600. §. 141.) in corp. iur. cam. Francof. p. 559 & in Meiern actis comit. Ratisb. tom. 2. p. 275 * sq. Compara, quae scriptis consulasimus Io. Wilh. LVDOLF in der Vorrede zum Anhang des Concepts (in corp. iur. cam. Werzl.) §. 5. sq.

(h) "Die dubia camerae haben wir zwar (inquint commissarii & visitatores in der Gesamt-Relation d. d. Wehl. 18. Dec 1713. in corp. iur. cam. Francof. append. p. 7. sq.), nach Anleitung des §. 24 der Reichs-Instruction gleich anfangs von dem wieder eröffneten E. G. erfordert. Weil aber die Besizer in gar geringer Anzahl, darzu mit der Arbeit überhäufft, auch meistens neu ankommen sind, so haben dieselbe hiernächst an uns nichts gelangen lassen, sich jedoch laut Beilage Lit. E. erboten, wann dergleichen vorkämen, solche zusammen zu tragen und Sr. Churfürstl. Gnaden zu Maynz, als des Heil. Röm. Reichs Erzcanzlern, hiernächst einzufenden, um selbige weiter an Ihre Kayserl. Majestät und das Reich zu bringen".

§. 34.

Quae omnia si in vnum collegeris; & legibus & obseruantia satis superque edoceberis, augustum camerae imperialis iudicium nil minus, quam omni potestate interpretandi leges imperii destitutum esse; nil minus proinde, quam adstrictum ad abdicandum se omnibus & quibuscumque caussis, in quibus solum interpretandae cuiusdam legis mentio occurrit. Nil sane clarius, quam declarandi & vel mutandi leges imperii potestate munitum hoc tribunal voluisse caesarem & status, reseruata modo comitali, olim aliquando, si placuerit, statuenda, aut adprobatione expressa, aut contraria sanctione, ira tamen, vt prouisorie, quae camera statuit, vim legis habeant, caussaeque iudicialiae secundum ea decidentur, ne scilicet, quod maxime reipublicae interest, iustitiae administrandae cuiuscumque praetextus iniiciantur remorae.

§. 35.

E

§. 35.

b) de consil.
imp. aul.

De altero supremo, quod Augustissimae imperatoris personae adhaeret, tribunali seu *consilio imperiali aulico* aequae parum dubitare licet, decreta communia condendi potestatem ei esse, qualia potius & antiquiora & noviora haud infrequentia constant (a). Sed an ea, quae de senatus consultiis dubiisque cameralibus in legibus nominatim iudicio camerali praescriptis statuta sunt, etiam in supremo illo tribunali aulico locum habeant, magis videtur dubium. Etiam si enim: *quoad processum iudicarium*, pax Westphalica (b) inquit, *ordinatio camerae imperialis etiam in iudicio aulico servabitur per omnia*; ea tamen, quae specialem camerae eiusque solius constitutioni propriam habent rationem, in iudicio aulico non aequae obseruari in aprico est. Enimvero nec plenum totius collegii consilium a singulis, in quos camera diuisa est, senatibus diversum ita in consilio aulico cogitari potest, ut quidem in camera imperiali obseruatur, & quem tamen certe respectum non potuere non ante oculos habere auctores legum de SCtis dubiisque cameralibus latarum; nec praeterea eadem hic est visitationum ratio, similiter profus pro indole huius rei haud negligenda. Ideoque fieri videtur, ut nec ipsa obseruantia & experientia teste in tribunali aulico eiusmodi SCra dubiaue deprehendantur. Nec enim denique tam *intra* camerae imperialis in eius ordinatione tributa, quam obligationes eidem praescriptas in ista pacis Westphalicae sanctione intelligi credibile est (c).

(a) In Ioh. Christoph. ab VFFENBACH tractatu *de consil. imp. aul.* exstat adpendix II., quae continet "Gemeine R. S. R. Bescheide, communia decreta genant, so noch niemahl im Druck ausgegangen, und nunmehr, wie sie im R. S. R. Buch eingeschrieben sich befinden, fidelissime communicirt werden". Notiorem collectionem a ianitore huius tribunalis editam Viennae videre PRAESES meminit.

(b) I. P. O. art. 7. §. 54.

(c) Conf. Mosers *vermischte Schriften* tom. 2. p. 280. sq., licet aliter sentientis.

§. 36.

§. 36.

Sed de utroque supremo tribunali alia omnia statuenda esse videntur, ex quo pax Westphalica, aliaeque nouiores imperii leges multo arctioribus potestatem interpretandi leges imperii circumscripterunt limitibus. Namque nec ipsi quidem caesareae maiestati reliquit hanc potestatem PAX WESTPHALICA, sed, gaudeant, inquit, sine contradictione iure suffragii in omnibus deliberationibus super negotiis imperii, praesertim VBI LEGES ferendae vel INTERPRETANDAE cet., nihil horum aut quidquam simile posthac umquam fiat vel admittatur, nisi de comitali liberoque omnium imperii statuum suffragio & consensu (a); & speciatim eo loco, vbi de consilio imperiali aulico agitur, dicere sancit: si qua DVBIA CIRCA INTERPRETATIONEM constitutionum ac recessuum imperii publicorum occurrunt, - - remittantur ad comitia imperii vniuersalia (b). Quam posteriorem sanctionem similibus propterea verbis repetit ORDINATIO CONSILII IMPERIALIS AVLICI a Ferdinando III, Imp. condita (c).

(a) I. P. O. art. 8. §. 2.

(b) I. P. O. art 5. § 55.

(c) R. S. N. D. tit. 5. §. 22: "Da über den Bestand der Reichs-Constitutionen und Abschied Zweifel vorfallen; - - so solle solches auf einem allgemeinen Reichstag verwiegen werden".

* I. Quod ad historiam harum pacis Westphalicae sanctionum attinget; earum prima continetur in propositione vtriusque coronae Suecicae (d) Gallicaeque (e) nomine mense Junio 1645, facta. Quam quam, post responsum nomine caesaris repositam (f), sequeretur mense Nouembri eiusdem anni acceptatio statuum evangelicorum (g); inserta sunt illa verba, vna cum reliquis iuribus comitali statuum consensui adligatis, in celeberrima illa sanctione, omnia quoque clausula, quam caesarei pro saluandis iuribus solius imperatoris sub praetextu retinendi moris antiqui adnecti voluerant (h).

E 2

(d) Vi-

(d) Vide propositionem Suevicam d. 1. Jun. 1645. art. 5. verbis: *si nouae leges ferendae veteresue interpretandae fuerint*, apud Meiern in act. pac. Westph. tom. 1. p. 437.

(e) Vide propof. Gall. d. 1. Jun. 1645. art. 7. verbis: *faire des loix nouvelles ou interpreter les anciennes*, Meiern l. c. p. 444.

(f) Meiern l. c. p. 620. 631.

(g) Acceptationem hanc, qua rem clarius exponunt euangelici status, integram adponere iuuat. "Allermassen auch des H. R. R. Teutischer Nation Fundamental-Satzungen vermdgen, und von undenklichen Jahren üblich hergebracht worden, daß keine Universal-Gesetze, und Reichs-Constitutionen, außserhalb eines allgememen Reichstages und Einwilligung der sämmtlichen Churfürsten, Fürsten und Stände gemacher; und was etwa einen und andern Orts zweifelhaftig und dunkel, und nicht allerdings hell determinirt seyn möchte, ebener gestalt, ohne deraelichen Bewilligung der sämmtlichen Churfürsten, Fürsten und Stände, nicht erkläret und declarirt, noch einiger Fürst oder Stand des Reichs in die Acht gethan, und seiner Lande, Güter und Würden entschet werden möge; Und dann die Herren Kayserlichen commissarii sich hierunter allerdings gewierig, und den Reichs-Constitutionibus gemäß erkläret; so wird all solches mit danknehmigen Gemüthe acceptiret und belibet". Meiern l. c. p. 813.

(h) Addiderant nempe caesarei in dicta responsione d. Sept. 1645. hanc clausulam: "saluis tamen iis, quae ad imperatorem & collegium electorale solum pertinent, & saluis eorumdem iuribus & praeeminentibus, omniaque intelligendo iuxta morem ab antiquo in imperio receptum". Meiern l. c. p. 620. 631. sed omisam hanc clausulam ex ipsa pacis inspectione adparet, & ex iis, quae in tractatibus porro acta sunt apud Meiern l. c. p. 813. & tom. 2. p. 77. 91. 93.

* II. *Alteri sanctioni, quae dubia circa interpretationem legum remitti ad comitia iubet*, primam, quod ex actis constet, anam praebuerunt euangelici status mense Augusto 1646. in der Gegense Erklärung puncto grauaminum, vbi in fine aiunt: "Die dubia, so bey solchen Gerichten vorkommen, sollen allein ad comitia imperialia zu resolviren - - remittirt werden" (i). Cui conuenit eorumdem declaratio in puncto grauaminum legatis Suecicis d. 27. Febr. 1647. exhibita art. 22. in fine, verbis: "Dubia hisce in duobus iudiciis supremis emergentia, remittuntur ad comitia imperii vniuersalia" (k). Eique mox calculum adiecere caesarei verbis statim ita, vt in pace nunc continentur, conceptis tum in declaratione Suecis d. 5. Mart. (l) 1647. exhibita (1), tum in ea, quae dictata fuit Osnabrugae d. 30.

IV (b)

Ian.

Jan. 1648. (m). Qua in re hoc vnicum obseruare iuuat, ex prima ista propositione non minus, quam ex prima responsione caesarea, manifeste liquere mentem sciendi hanc legem de ambobus imperii summis tribunalibus, sed, quod casu forsitan accidit, in postrema declaratione caesarea d. 30. Jan. 1648. functionem hanc cum reliquis, quae de solo tribunali aulico loquuntur, ita coniunctam fuisse, vt ex sermonis ordine, quo pax Westphalica rem proponit, solum consilium aulicum haec tangere videantur. Sic proinde non sine ratione interpretatur etiam hunc pacis locum acutus ille HENNIGES (n). At nihilo fecius tamen ex mente, actis, & analogia, quin, ni fallimur, obseruantia etiam vtrique supremo tribunali hanc functionem quadrare putauerimus.

(i) Meicrn act. pac. Westph. tom. 3. p. 340.

(k) Meicrn l. c. tom. 4. p. 99.

(l) *Ibid.* p. 152.

(m) *Ibid.* p. 965.

(n) HENNIGES in medit. ad P. W. art. 5. §. 56. not. e. tom. 1. p. 680.: "Hic statuitur, inquit, quid faciendum sit de dubiis circa interpretationem constitutionum & legum imperii oriundis, & quidem, quod ad iudicium aulicum attinet". &c.

* III. De ordinatione consilii imperialis aulici eiusque, quem supra retulimus (o), passu huc pertinente non est, quod moneatur, nisi quod aequae ac compluribus aliis locis hic grammatica fere expositio verborum pacis Westphalicae inserta sit, quod vel inspicienti cuius in oculos occurrit. Superuacaneum erit addere, quod nihilominus posthaec, quae in ipsam ordinationem illam prodire, statum monita numquam non hoc inter alia monuerint, non satis obseruari hoc, vt ab interpretatione legum imperii se absteineat supremum illud tribunal aulicum (p). Ipse quidam huius tribunalis assessor ad hunc locum, vbi remissio eiusmodi causarum ad comitia ordinatur, adnotauit: "*Hoc numquam factum*" (q).

(o) Vide supra not. c.

(p) Vide, quae recensentur in Fried. Carl Mosers Geschichte und Erläuterungen des R. H. R. D. part. 2. p. 250. sq., vbi ex scripto quodam de anno 1686. memoratur: "Man sey bisher gewahr geworden, wenn über Reichs-Constitutionen ungleiche oder streitbare Meynungen entstehen, daß solches

solches pure nach Gefallen des R. H. R. erklärt, und zum Nachtheil ein oder anderer Parthey und Reichsstände gedeutet werden wolle" etc. & ex gravaminibus statuum de a. 1711.: "daß der R. H. R. in den casibus interpretationis constitutionum imperii, - - in welchen des I. P. W. art. 5. §. 56., und die R. H. R. D. tit. 5. §. 22. remissionem causarum ad comitia resorbent, dennoch sich der Cognition angemasset und so fortgefahret".

(9) J. E. Moser l. c. p. 523; Samml. der R. A. part. 4. in der Zugabe p. 67.

* IV. Ex ipsa denique PACE WESTPHALICA ad haec huc pertinet sanctio art. 5. §. 50.: "ne quisquam publice privatinus concionando, docendo, disputando, scribendo, consulendo transactionem Passäuiensem, pacem religiosam vel hanc in primis siue declarationem siue transactionem vspiam impugnet, dubiam faciat; aut assertiones contrarias inde ducere conetur. - - Sed si dubii quid hinc aut aliunde incidat, aut ex causis pacem religiosam aut hanc transactionem tangentibus resultet, de eo in comitiis vel aliis imperii conuentibus inter vtriusque religionis proceres non nisi amabili ratione transigatur." (f)

(f) Compara porro, quae a JOSEPHINA inde sancuntur in CAPITVL. art. 2. §. 3. verbis: "nicht gestatten, daß an einigen Orten, bey welchen das I. P. disponirt, in ecclesiasticis & politicis sub- quocumque praetextu oder ungleicher Auslegung desselben dargegen - - gehandelt werde".

§. 37.

b) quid capitulatio caes.

Eamdem sanctionem de vtroque supremo tribunali disertis verbis nec sine gravitate repetit CAPITVLATIO CAESAREA, qua inter alia promittit imperator, sine consensu statuum comitali I. se non mutaturum esse leges imperii; II. multo minus leges novas conditurum; III. nec vel interpretationem legum imperialium pacisque Westphalicae sibi soli sumturum; IV. nec nominarim consilio suo aulico, nec camerae imperiali illud permittiturum; V. nec prius quam in comitiis eiusmodi res definiantur, in iis quidquam statuturum; VI. si quid horum nihilominus contigerit, inualida ea & inefficacia futu a esse (a).

(a) CA

(a) CAPITVL. (1667. & 1711.) art. 2. §. 4. 5.: "Des heil. Reichs Ordnungen und Gesetze -- keinesweges ohne der Churfürsten, Fürsten und Stände auf Reichstagen vorhergehende Bewilligung ändern; vielmehr neuer Ordnungen und Gesetze im Reiche machen, noch allein die Interpretation der Reichs-Satzungen und Friedensschlusses vornehmen, (add. 1742.: noch dergleichen unserm R. 75. R. oder L. G. gestatten,) sondern mit gesammter Stände Rath und Vergleichung auf Reichstagen damit verfahren, zuvor aber darinn nichts verfahren, noch ergehen lassen, (add. 1742.: als welches solchesfalls ungültig und unverbindlich seyn soll)." 11

* I. Primam huic sanctioni ansam praebuisse reperitur FRIEDERICVS WILHELMVS Brandenburgicus elector, qui legatis, eligendo Romanorum regi FERDINANDO IV. destinatis, hoc inter alia monendum commisit: "Ve Romanorum rex, si quid dubii circa sensum legum publicarum, ac praecipue patris sacrae, occurrat, eius interpretationem sibi non arroget, sed e consensu vniuersorum ordinum circa eam statuat, in primis circa controuersias, quae religionem, ritus, scholas, consistoria, bona sacra, & similia spectant. Nam par vtiq; esse, vt, quae pax per transactionem vtriusque partis consensu coaluit, eiusdem interpretatio pari ratione fiat"; iterumque: "Ve inter graui imperii negotia, quibus statim ab initio electorum consensus adhibendus est, expresse numerentur, quae proscriptionem ordinum vel interpretationem legum publicarum tangunt, eoq; sine a singulis electoribus in aula caesarea delegati praesto sint" (b). Sed moniti huius in capitulatione ista FERDINANDI IV. nullius effectus fuit (c). 11

(b) Sam. de PVFENDORF de rebus gestis Fried. Will. III. elect. Brand. lib. 4. §. 40. tom. I. p. 234. sq., & ex eo MOSERS Anmerk. zur Wahlcap. Car. VII. part. 2. p. 94.

(c) Qui factum fuerit, vt monitum illud eo tempore haud attendere-
tur, ex sequentibus videre est, quae excerpere contigit ex actis de electio-
ne FERDINANDI IV. MSsis, e quibus suppleri hic commode possunt,
quae adnotauit MOSERVS l. c. Nimirum in prima sessione habita
d. ¹⁸/₂₈ Mai. 1673. Inter alia occurrunt sequentia: "Chur-Brandenburg:
Ratione dubii intellectus wiederholten sie nochmahlen ihr bey vorigen
consultationibus zu Regensburg geführtes monitum, und hätten solches zu at-
tendiren. - - - Chur-Mainz: Interpret. causl. dub. anlangend hätte sol-
che allschon in I. P. ihre Maasse, und demnach allhier nicht zu repetiren;
wollten doch Vorkommende vernehmen. Zweyte Anfrage. Chur-Trier:
weil wegen interpre. causl. dub. allbereits in I. P. gangsame Bersehung, sey die
Erweh- 11

Erwehnung allhier unndthig - - - Chur-Sachsen: Interpret. dubiorum sey unndthig speciatim in capitulationem zu bringen, massen der Friedensschluß fünftigen eligendum dazu verbinde ic. Chur-Brandenb. daß der interpr. dubior. nicht in cari ul. zu gedenken, stellen sie es auf die maiora. - - Chur-Pfalz conformire sich mit praeced. maioribus. Chur-Maynz: Interpret. dubiorum sey auszulassen".

* II. Similiter, quum de eligendo LEOPOLDO Imp. ageretur, anno 1658. hoc monuerunt euang-lici principes: " daß der Kayser sich der Interpretation der Reichsstatuten, und insonderheit des I. P. allein nicht anzumassen, sondern so sich ein dubius intellectus ereignen sollte, mit gesammter Stände des Reichs Vorwissen, Rath und Vergleichung auf öffentlichen Reichstagen damit zu verfahren, zuvorher aber darinn nichts zu verfügen, noch ergehen zu lassen" (d). Quumque idem fere ab electore Brandenburgico & Palatino moneretur, immo cunctis inferendum placeret electoribus; tanto magis mirandum, necdum in Leopoldina capitulatione huius rei mentionem fuisse factam (e).

(d) Moser l. c. p. 96. ubi: " Ich weiß aber nicht, inquit, wie es zugegangen, daß doch wieder nichts von dieser Sache in Kayser Leopolds Capitulation gekommen ist".

* III. Tandem, quum principes in condenda capitulatione perpetua anno 1663. idem monitum repeterent, insertum illud fuit eidem illi perpetuae capitulationi, at nondum tamen Iosephinae, sed denique Carolinae capitulationi, cui addita modo 1742. specialis summorum imperii tribunalium mentio (f).

(f) Moser l. c. p. 96. sq.

§. 38.

B) Ex cunctis
iis legibus I)
indubium est
a) saluam esse
interpretationem
iudiciorum
citra leges;

Per omnes hasce functiones, quae de sola *legum imperii* interpretatione loquuntur, primo quidem nemo dubitabit, *saluam* esse summis ambobus tribunalibus iudicariam *earum iuris normarum interpretationem*, quae non a caesare & imperio vi legis munitae, sed quae ab ipsis iis, qui *iurisdictioni summorum tribunalium subiecti sunt, ortum habent,*

bent, quarumque de sensu a litigatoribus solum inter se inuicem disputatur; veluti si de sensu legis prouincialis vel familiae, statuti, priuilegii, iudicati, testamenti, seu de pacti cuiusdam intellectu, aut de probatione ex sensu documentum dictiue testium eruenda inter statum & subditos, seu inter plures status, seu inter agnatos familiae illustres, seu inter priuatos denique inter se in supremo foro litigantes disceptatur. De iis omnibus enim in legibus potestatem interpretandi circumscribentibus ne verbulum quidem occurrit. Nec perfectio iudicis amplius officio fungi possent suprema tribunalia, si harum rerum potestas, iudici cuius essentialis, iis adimeretur.

§. 39.

Vicissim autem singulae illae sanctiones in eo citra controuersiam amice conspirant, vt ea legum imperii interpretatio, quam vocant *authenticam*, nec a supremo altero tribunali, nec vel a solo imperatore fieri possit. Quod certe, quum talis interpretatio noua legislatio sit, quumque omnis legislatio in imperio nostro consensum statuum comitalem requirat, nec solum ex istis sanctionibus repeti opus erat, sed vniuersae iuris publici nostri analogiae & vel antiquioribus iam legibus (a) conuenit.

(a) Saltem exempla legum imperii iam antiquiorum non aliter, quam consensu comitali, declaratarum satis in promptu sunt. Vide e. g. Ordnung des Landstüdens zu Worms 1526. tit. 4. §. 1. verbis: "Als auf dem abgehaltenen Reichstage zu Freyburg etliche Artikel unfers Kayserl. Landstüdens weiter vertheilt und declarirt; sind derselben etliche jetzt durch uns, auch Churfürsten, Fürsten und andere Stände, hier versammelt, wiederum erneuert, approbirt, auch etliche weiter erkläret"; & quae porro allegat Io. LIMNAEVS ad capitul. Car. V. art. 2. n. 4. sq. p. 138. sq.

§. 40.

F

§. III. 40.

II.) Quaestio
autem super-
est: a) an o-
mnis legum
interpretatio
vetita iudi-
cūs imp.?

Ast vero, an omnis reliqua legum interpretatio per i-
stas leges prorsus adempta sit augustis imperii iudiciis? num-
que adeo leges de iudicio camerali in superioribus relatae
nouiioribus hīsce sanctionibus plane abrogatae sint? aut
quando tunc demum casus ille existat, quo authentica in-
terpretatio necessaria sit? & quis sit denique effectus inter-
pretationis seu authenticae, seu eius, quae a summis iudi-
cūs sit? de iis omnibus non aequae facilis est responsio, nec
certe vnanimis interpretum sententia.

* Mirum sane in modum hic fluctuantur, quotquot arduam hanc
rem tractarunt, quos quidem legere contigit, omnes. Non omnem
plane legum interpretationem, nec vel ob omne dubium incidens,
iudicūs imperii negari posse, agnoscunt *plerique* tantum non omnes.
Nonnumquam necessariam esse interpretationem authenticam, eam-
que a summis tribunalibus fieri nefas, vno ore profitentur *omnes*.
Sed quando adsit haec necessitas? quousque procedat iusta illa sum-
morum tribunalium interpretatio? hic Rhodus! Aiunt *nonnulli*, do-
ctrinalem siue extensivam, siue restrictivam interpretationem relin-
quendam esse summis iudiciis; quasi nec authentica similiter exten-
siva alia, alia restrictiva sit, & quasi, quod magis est, non possit v-
bique summum tribunal perhibere se intra limites doctrinalis, quam
vocat, interpretationis subsistere. Aiunt *alii*, tunc authenticam
requiri interpretationem, si vere dubia sit legis dispositio, aut si de
mente legislatoris prorsus non constet, nec interpretatione vel de-
clarativa, vel extensiva, vel restrictiva, ut vniquam vere sic dubiam le-
gem fateatur tribunal. Et eccui haec de praecudiciali quaestione, in
qua reapse cardo rei versatur, cognitio erit & arbitrium? Non
prorsus mirandam denique esse, qui omnem & qualemcumque legum
interpretationem supremis tribunalibus negandam statuunt (a).

(a) Si placent, varias variorum sententias legere, sufficiet hic allegasse
DECKHERR *process. informatiu.* cap. 1. p. 15. 44., HENNIGES *ad I.*
P. W. art. 5. §. 56. tom. 1. p. 631. & art. 8. §. 2. *ibid.* p. 888., Christ.
Val. HAPPEL *diff. de recursu* (Erf. 1702.) thes. 11. & quae ad eam no-
taur.

tauit LVDOLF *de iure cam.* append. 3. p. 89. sq., *Mosers Vermischte*
Schriften tom. 2. p. 277. sq. §. 43. sq., KIPPING *de Scr. cam.* §. 21.
 sq. p. 47. sq., ECKHARD *hermenen. iur.* lib. 2. cap. 2. §. 87. sq. p. 391.
 sq., praeter eos, quos iam supra (§. 29. *) meminimus hoc argumentum
 ex illicito tractare, aliaque publica non minus quam priuata scripta, quo-
 rum plura passim in sequentibus allegabuntur.

§. 41. *Quod si quidem, qui interpretationem legum imperii omnem* Quod nega-
et quaecumque sine vlllo discrimine ambabus istis pacis tur;
 Westphalicae atque capitulationis caesareae sanctionibus
 intellectam, atque ademtam adeo summis iudiciis existi-
 mant, specie argumenti ex verbis in vtraque lege genera-
 liter positus vti videntur. Sed si vsquam, certe hic verbo-
 rum generalitatem captare nefas, mentemque magis quam
 verba legum sequi fas est. Enimvero quum nec leges in-
 terpretandi facultate destitutus iudex iudicis officio amplius
 fungi possit (§. 10.), si scilicet omni & qualicumque a le-
 gum interpretatione manus abstinere deberet (§. 26.);
 ecquis crediderit, hanc mentem legislatorum fuisse, vtea
 facultate priuarentur angusta iudicia, sine qua vix tribuna-
 lium nomen amplius meritura forent? Et, si vsquam, cer-
 te hic obseruantia, optima legum interpres, hanc opinio-
 nem destituit, siquidem tota die non possunt non occur-
 rere casus, in quibus leges imperii causis adplicent, adeo-
 que omnino eas interpretentur prius, necesse est.

* Adeas modo & euoluas decisiones, relationes, obseruationes,
 antiquas, nouas, quas de camerae imperialis iudicio publici iuris fe-
 cerunt MYNSINGERVS, GALLIUS, MEICHSNERVS, Ge.
 Melch. de LVDOLF, & qui hodie summo reipublicae emolu-
 mento hanc spartam ornat, perill. L. B. de CRAMER (in duplici
 praestantissimo opere obseruationum & der Westfarschen Nebenstun-
 den). In vtraque fere horum operum pagina deprehendes legum
 imperii interpretatione in lucem positarum exempla.

§. 42.

Nec enim
derogatum
est pristinis
legibus;

Nec credibile est, pacis Westphalicae aut capitulationis caesareae auctoribus unquam in mentem venisse; ut *derogarent* iis, quae ex *ordinatione camerali* aliisque legibus imperii supra de potestate, speciatim iudicii cameralis, in declarandis legibus prolatae sunt. Quodsi enim leges uniuerse ita interpretari oportet, ut, quoad fieri potest, una alteri concilietur, nec, nisi de voluntate legislatoris satis constet, lex mutata abrogataue censenda sit; certe & conciliatio ista hic commode fieri potest, & cessat omne indicium voluntatis istius derogandi legibus prioribus, quarum nulla plane in actis, quae ex historia vtriusque legis recensuimus, occurrit mentio, & quae porro alia prorsus occasione aliisque ex rationibus, iisque maxime in speciali & circumspicienda rei iudiciariae cura prudenter disquisitis, latae sunt, quam ut nouioribus illis sanctionibus sine expressa declaratione sublatae censeferi possint, in quibus ne patiebantur quidem rerum circumstantiae, id genus quaestiones tam curate disquirere, nec vel vllum aliud reperitur vestigium abrogatarum, istiusmodi legum cameralium tanta olim cura & circumspectione conditarum.

* Si dicendum, quod res est, tum pacis Westphalicae, tum capitulationis nouissimae auctoribus proprie hoc hic curae cordique fuit, ut, si qua *lex interpretatione authentica indigeret*, hanc non *solus imperator*, tamquam reseruatam, sibi sumeret, sed aequae ac nouam quamlibet legislationem libero statu comitali suffragio subiceret, & si proinde in sum no alterutro tribunali *dubium tale* incidere, *quod interpretationem authenticam exigeret*, hanc similiter nec ab ipso tribunali, nec a solo caesare, sed a caesare & statibus in comitiis fieri caueretur. Vtrobique iecirco supponitur authenticae interpretationis necessitas. At quando praecise haec necessitas existat, seu quanam dubitatio praecise authenticam hanc interpretationem requirat, neutra lege definitum, multo minus de mutandis,

dis, quae pristinae leges hanc in rem statuerant, vniquam cogitatum fuit. E contrario post pacem Westphalicam manifesta pristinarum legum ratio fuit habita; dum diu posthac de dubiis cameralibus fuit actum (§. 33. f. b.), quorum vel in monitis ad eundem huncce capitulationis caesareae passum adhuc principes nuper mentionem fecerunt, eamque ita comparatam, vt similiter hic per hypothefin adesse necessitatem interpretationis authenticae supponant, eius autem ipsius casum haud definire aditantur (a).

(a) Vide die altfürstlichen monita d. d. Offenbach den 16. Oct. 1741. n. 242: "daß der regierende Kayser nicht gestatte, daß die Reichsgerichte in zweifelhafte Fällen sich der nach Massgab I. P. W. art. 5. §. 55. dem Kayser und dem Reich gehörigen Interpretation derer Reichsgeetze anmassen; sondern es sollen die Reichsgerichte, so bald als dergleichen casus vorkömmt, die Sache an den Kayser und das Reich remittiren, auch durch einen ad comitia zu erlassenden Bericht die dubia cameralia, und welche leges etiam etlicher Interpretation und Erläuterung Ihrer Meinung nach bedürfen, geziemend anzeigen". Mosers Wahlcap. Car. VII. im Anhang p. 47.

§. 43.

Age, potius periculum faciamus *conciliandi* leges haec *concordandae* potius *noviores cum antiquioribus*, quod tanto minus fore, vt *pristinae & nouiores leges.* *successu destituatur*, metuendum est, quanto magis eadem *haec interpretatio & analogiae vniuersi iuris ipsique rerum indoli, & actis historiam ipsarum legum demonstrantibus, & obseruantiae, quam saepe laudauimus, optimaie legum interpreti, conueniet.* Quae certe omnia eo tendunt, vt *in iustissima pacis Westphalicae & capitulationis interpretatio sit, vt salua per vtramque ambobus augustis tribunalibus interpretatio legum imperii maneat, quamdiu de earum sensu tantummodo disceptatur inter ipsas partes in augusto foro litigantes; contra vt vetita illis eadem interpretatio sit, quamprimum non solum inter ipsos illos litigatores, sed inter eos, quorum controuersiae huic foro non subiectae sunt, de sensu legis imperii disputatur.*

Adeoque sal-
tum est 1) ius
ferendi de-
creta genera-
ralia;

§. 44. Sic omnino adhuc vtrique supremo tribunali salua res est, *decretis generalibus* occurrendi etiam iis aduocatorum & procuratorum abusibus, quibus haud raro sub specie mitioris interpretationis optimarum legum vsum, vel in rebus quidem minoris momenti adparentibus, nec exiguo tamen rei iudiciariae detrimento, euertere adnituntur. Quos contra conatus recte summa tribunalia veriolem legis interpretationem vindicant, quamdiu non alia, quam inter litigatores eorumue cauffidicos, de illa quaestio agitur.

* Exemplum quoddam nouissimum, idque loco omnium, sup-
peditat decretum camerae generale d. 1. Febr. 1748., quod in-
feruit PRAESES in *introduc. in rem iud. imp.* p. 275. sq. Id quod
verum sensum R. I. N. §. 67. contra insignes nonnullos abusus vin-
dicans, adeoque iustam legis imperii interpretationem statuens, tan-
tum abest, vt iniustitiae argui possit, vt summam potius laudem
mereatur, summoque plausu, fore, vt olim aliquando a caesare &
imperio probetur, non dubitandum sit.

2) ius came-
rae statuendi
in pleno
praeiudicia
& SCta;

§. 45. *Speciatim* supremo camerae imperialis iudicio adhuc est potestas tum de iis, quae in ipsa ordinatione camerali aliis-
ue *legibus iudiciariis*, tum de iis etiam, quae citra ordinem
iudicarium in *ipsis iuris articulis* dubiae videntur interpre-
tationis in pleno assessorum senatu, quid fas sit, *prouisorie*
statuendi *sive praeiudiciis*, quae in posterum sequi oporteat,
in pleno probatis, *sive senatus consultis* expresse conditis;
modo vtroque casu non alia, quam prouisoriam vsque ad
ratihibitionem comitalem iis tribuatur efficacitas, & modo
non alia intercedat quaestio, quam inter singulos solum
litigatores huic foro subiectos ventilata.

* Etiam huius rei exemplo nouissimo inseruit *SCtum de reuisione a*
denegatis processibus haud admittenda d. 6. Dec. 1750. a iudicio ca-
merali

merali conditum, de quo PRAESES in *introd. in rem iud. imp.* p. 500. not. b. & Phil. lac. RASOR in *diff. de remedio reuisionis aduersus decret. extraiudicialia locum non habente* Giesl 1752. Compara quoque LVDOLF *comm. system. de iure cam.* lib. 1. §. 7. n. 3. p. 51., vbi testatur, camerale collegium consultis & decretis generalibus tamdiu insistere, donec imperii nomine aliud statuatur.

§. 46.

Quin ambobus etiam supremis tribunalibus sub eadem hacce circumscriptione licet in singulis quibusque causis statuere eam legis imperii interpretationem, quae iusta illis videtur, & quae ad definiendam causam necessaria prius est, quam lex ad factum adplicari possit. Hac enim potestate uti quilibet iudex, nisi iudicem esse desinere velis, carere omnino nequit (§. 10. 41.), ita nec iustis quispiam argumentis euincet, eam vlla lege supremis iudiciis ademptam esse.

3) ius interpretandi leges imp.

* Non repetemus hic, quae in superioribus hanc in rem satis superque disseruimus. Sed noui argumenti loco contendimus, *vel inferiorem iudicem* nihil iure impedire, quo minus legem a superiore latam interpretetur, quamdiu modo disceptatio, quae sic deciditur, inter partes isti foro subiectas versatur. Sic, quaeso quis vituperauerit tribunal Wismariense R. I. N. §. 106. interpretatum teste MEVIOP. 3. *decis.* 154? Quis negauerit magistratui vrbis ius decidendi lites opificum sibi subiectorum, si vel maxime statuta eorum auctoritate principis & vel caesaris condita fuerint (a)? Sed quis plane summis imperii iudiciis hanc potestatem detraxerit?

(a) Talis circiter casus fuit, in quo omnino magistratum praeteriri non posse, iustis rationibus respondit SAM. STRYCK in *consil. Halens.* tom. 1. part. 1. resp. 352. n. 3. p. 674. sq.

§. 47.

Sane si prorsus haud controuersa est interpretatio legis, & nec inter ipsas quidem partes litigantes disputata; nemo vllus facile in controuersiam vocabit istam summorum

si vel maxime partes de ea disputauerint,

rum

rum tribunalium facultatem interpretandi leges imperii legitimam. Sed si vel maxime disputata fuerit in vtramque partem ab vtroque litigatore seu caussidico, non minus perinde erit. Aut, quaelo, doceas, vllam hoc voluisse legem, vt quaelibet de interpretatione legis in foro enata partium disceptatio iudicem officio suo confestim inhabilem efficeret. Certe si hoc fas esset, eheu omnem rem iudiciariam! Quid facilius enim pessimae cuiusque caussae patrono, iusti iudicis vindictam metuenti, quam vt litem de sensu legis, sine qua caussa decidi nequit, praetexat, ad extorquendum ex eius manibus iudicium, si hoc solum sufficeret ad sistendum iudici pedem (a).

(a) Verissimum est ratiocinium, quo vtitur comes de SPON ad capitul. Car. VII. (Francof. 1746. 4.) art. 2. §. 5. p. 78. not. e.: "S'il n'étoit point permis - - d'interpréter - - , il n'y auroit presque aucun procès important qu'on ne pût traduire à la Diète. Car comme la subtilité des plaideurs sait donner à toutes choses des tournures sinistres, l'on auroit toujours de rendre l'esprit de la loi douteux, afin de l'assujettir à l'interprétation & en demander le renvoi pardevant les comices généraux". Prudenter itaque moneri curavit princeps Badensis ad monitum Offenbacense, quod supra (§. 42. a) reuulimus, vt adnectere ur: "Jedoch versteht sich solches nur von solchen Fällen, wo die Reichsgesetze in der That unläuter und zweifelhaftig sind, nicht aber von solchen, welche nur von ein oder der andern Parthei, zu der Sachen Verzögerung, ohne hinlänglichen Grund, vor zweifelhaft wollen ausgegeben werden; da übrigens denen Reichsgerichten die interpretation doctrinalis nicht entzogen werden kann". Möfers Wahrsap. Car. VII. im Anhang p. 238.

§. 48.

& vel ad comitia prouocauerint.

Ex eadem hacce caussa nec hoc sufficere concedet iustus rerum arbiter, si vel maxime vnus alterue litigator expresse ad comitia imperii prouocet, & ad ea interpretandae legis imperii ergo caussam remittendam esse clamiret. Ecquis enim hoc iuris dedit litium dominis? Non profecto, si qua dubia circa interpretationem legis ab vno alteroue litigante moueantur, seu quandomcumque ad illorum pala-

tu n

tum sit comitia potius quam tribunalia, aut, si mauis, nullum iudicem habere, remittantur caussae, inquit pax Westphalica, sed si qua dubia *occurrunt*, ipso tribunali de necessitate interpretationis authenticae conuictō, tunc non praecise ad clamorem partis, sed vel ex officio remittantur eiusmodi caussae.

* I. Casum eiusmodi recenset LVDOLF in *symphorem. consula. forens.* tom. 3. conf. 14 p. 329., quo quis recusauerat iudicium camerale, eo quod caussae decisio ex pace Westphalica debeat fieri, quam vtraque pars ex diuersis principiis pro se alleget; quare camerae nullam competere cognitionem, sed ad comitia pertinere, ad quae sollempnis facta prouocatio. Sane ex tali principio (inquit LVDOLF l. c.) omnis iurisdictio camerale infringeret, quodcumque in instrumento pacis aliquis sese fundat. Concludit itaque, quod nihil obstante prouocatione ad comitia ad decisionem huius caussae iudicalem sit pergendum. Quod certe eatenus, vt sola ista prouocatio haud obsit, summo iure factum; licet alias huius loci haud sit, speciales istius casus circumstantias disquirere.

* II. Alium casum recenset Ioannes DECKHERR (a), & testatur insuper, "saepius contra partes recursum tentantes & remissionem petentes, *denegata ratione remissionis facta petitione, decerni mandatum de exsequendo*".

(a) Integrum meretur adponi DECKHERRI testimonium, solidumque, quod pro more addit, ratiocinium, ex *processu eius informatio* cap. 1. p. 15. sq., vbi prius monet, subtrahere summis tribunalibus interpretationem legum, item esse, quam "omnem iurisdictionem & iustitiam cum ipsis fundamentis subuertere, vnaquaque parte, *causam suam conuenere articulum legis publicae dubium; inferri sibi praecudicium; causam ad comitia pertinere*, inclamatura, vimque rerum iudicatarum elusura". Deinde post allegatum R. D. 1557. §. 5. (vid. supr. §. 33. b.) pergit: "Si itaque de articulis decisuis inter supremorum iudiciorum iudices & senatores in pleno consilio de interpretatione quarumcumque constitutum imperii iuxta iura communia conuenerit, quis abrogaret temere lege publica nixam potentiam? quis *quotidiana* negasset legitima eius exercitia? Atque ita, post certissima cumulatissima alia exempla, *nuperrime* quum de sensu ord. cam. cameralebus immunitatem von Abzug und Nachsteuer largientis, &

G

50 CAP. II. DE IVRE ET OFFICIO SUMMOR. TRIB.

„ an haec immunitas ratione omnium honorum in quocunque loco habiturum intelligenda sit? disputaretur; Doctor N. affirmativam, republica N. negativam strenue defendentibus, non astenta allegata dubiae legis extensione, & praevudicio totius imperii vendicato, senatus pro aetore pronunciat. Et quaeso, quid sibi velint pro affirmativa stantes omnes relationes & vota, edita & non edita? quid iudices supremi & ultimi? quid iudicia ipsa? si non in tantorum iudiciorum potestate esset in his, negato recursu omni, ius dubium, inter collisiones & altercationes partium mutuas, quum per eminentiam legislative nihil disponatur, solvere? si non de iustitia sententiae docerent? &c.

§. 49.

Sed quando
b) opus erit
interp.
auth.?

Enimvero si soli iudicis arbitrio hoc relinquendum, ohe, inquires, de *libertate statuum*, de iustissimis summorum tribunalium limitibus conclamatum erit! Numquam de necessitate remittendi causas ad comitia se convictos fatebuntur summi iudices! Numquam remittent! En experientiam, dices, testem! En, ecce, inquires, rationem, cur tam rara, cur vix vlla in promptu sint factae eiusmodi remissionis post legem tam claram, tam salubrem exempla!

§. 50.

Respond. 1)
si ipsis iudicibus ita videtur,

Fatemur etiam hic ancipitem causam, maximumque discrimen abutendi potestate iudiciaria, si nil nisi iudicis arbitrium, si pro ratione voluntas staret. At tanto laudabilior ut erit iudex, qui, procul a conatu limites suae potestatis excedendi, legislatori, quae legislatoris sunt, relinquit; ita *digna* suprema tribunalia hac *fiducia* sunt, ut dubiae legis interpretationem authenticam ab aliis potius expectare, quam falcem in alienam messem ingerere ea male, sperari queat, *si qua dubitatio id exigere iis videatur* (a).

(a) „ Neque desens (inquit HOFFMANN de rat. interp. leg. imp. cap. 4. §. 6. p. 52.) exempla, quod iudicia imperii in causis dubiis a sententia suis abstinerint & declarationem legis ab ipsis comitiis petierint”. Quod illustrat simul exemplo dubitationis de arrestis 1777. a camera ad cancellariam Moguntinam delatae. Eique simile testimonium reperitur in dem
Dreussig

Preussischen Schreiben wegen der Succession in die Limburgische Reichs-Lehen d. d. 11. Apr. 1721. in Fabers Staatscancley tom. 38. p. 605 verbis: "Das letztere bestätiget praxis imperii dadurch, weil praecudicia vorhanden, nach welchen das Kayserl. und des H. R. R. E. G. denen durch die Parthejen als unlauter angegebenen Reichs-Fundamental-Gesetzen die interpretationem authenticam, nicht durch sich selbst, wenn es gleich in der Sache unsireitiger Richter ist, beybringen lassen, sondern per interlocutoriam den Bescheid dahin ertheilen wollen und sollen, daß alsdann allererst, wann von dem Reich die interpretatio authentica vorher gegangen, die Judicatur erfolgen würde". Ingenuè tamen confiteri oportet, nos quidem latere vera huius rei, quae proprie hic quadrent, exempla, ab aliis forte feliciter obseruata. Sed meminisse iurabit, quae speciatim de consilio imperiali aulico retulimus supra (§. 36. * III.).

§. 51.

Maxime tunc ipsa suprema tribunalia non facile diffinirentur expetendam sibi esse eorum, quorum est leges ferre, authenticam interpretationem, si quando *in pleno consilio non ita conuenerint suffragia*, vt de veritate & iustitia interpretationis adoptandae sat certo iis ipsis constet (a), aut plane, si, quod dilerte necessariam reddere remissionem ad comitia pax Westphalica sancit, in diiudicandis causis ecclesiasticis vel politicis *inter partes diuersae religionis*, postquam in pleno etiam senatu, pari tamen semper vtrinque iudicantium numero examinatae fuerint, contrariae oriuntur sententiae, *catholicis quidem in vnam, Augustanae vero confessionis assessoribus in aliam abeuntibus* (b).

(a) Hoc sane probant ipsa legum verba, quas supra retulimus (§. 33 a.).

(b) Videt ipsa haec verba in I. P. O. art. 5. §. 51., & quae ad ea commentatur DECHERR in *vindict. ad Blum.* tit. 28 n. 81. p. 447. sq., in *consult. forens.* lib. 1. cap. 63. ad n. 81. p. 314. sq., & in *concord. summor. trih.* cap. 4. n. 14. sq. p. 30. sq.; vbi simul huius quidem remissionis generis *exemplum* adfertur sat celebre in Sachen Bürgermeister und Rath der Stadt Speyer contra Dechanten, Capitel und gemeine Pfaffenheit dajelbst, qua nempe in causa d. 23. Aug. 1659. decreuit camera; "Widgen Supplicanten ihre Nothdurft, ob sie wollen, vermöge Dsnabr. Friedensschlusses art. 5. §. 20. verk. 56. auf künftiger gemeinen Reichsversammlung vor- und anbringen?"

§. 52.

quam ceterum praesumptio pro iudice sit.

Quinimmo si nec caussa ita comparata sit, vt opus crediderint augusta iudicia ipsum legislatorem interpretem adiri, sin ipsa potius legem interpretari sibi sumerint; in eo tamen, quae pro omni iudice, pro illis maxime militabit *praesumptio*, fore, vt iuste ponderatis vtriusque partis argumentis & idoneis ex rationibus interpretatio ista sic statuatur, vt vero legis sensui quam maxime conformis, *non contra legem sit* (a). Vnde vel ex hoc capite *minus* fere *praeiudicium* videtur adesse, si vel in casu, quo non debebant, (modo vere tamen ac iuste) legem interpretentur summi iudices, quam si nimis arctis in hac re limitibus circumscribantur, e quibus vix dicendum, quam facile rei iudiciariae detrimentum immineat (§. 25. sq.).

(a) Huc potissimum tendit declaratio caesarea, quam ex LEHMANNI *act. pac. relig.* lib. 2. cap. 3. allegat LVDOLF *consult. forens.* tom. 3. p. 329. & *iur. cam. sect.* 1. §. 4. p. 36., in qua declaratione ita olim caesar: "Sollte je ein casus dermassen zweifelhaftig und disputirlich fürfallen, daß derselbe sich ersten Ansehens aus dem Buchstaben ermeldten Religions-Friedens nicht wollte decidiren lassen, so versichet sich Ihre Kayserl. Majest., es werden E. R. u. B. als Rechtsverständige unparteyische und ehlichebende Leute und die von beyder Theile Religions-Verwandten gesetzt sind, nichts desto weniger den Verstand der denen gemeinen geschriebenen Rechten, auch aller natürlichen Ehrbarkeit, Billigkeit und menschlichen Vernunft gemäß sey, daraus zu schöpfen, und sich denselben nach in Verfassung ihrer Decreten und Urthel aller Gebühr wissen zu erzeigen".

§. 53.

Maxime autem 2) necess. interpr. auth., si lis inter eos, qui non subiecti summis trib.

Nihilofecius haud nostra mens est statuendi, quod sufficiat, *modo iudici lex dubia non adpareat*, modo collegis nullus de illa dissensus sit, *modo non contra legem fiat interpretatio*. *Vtrumque enim inuita Themide summoque reipublicae & libertatis statuum periculo contingere possit, tum vt iudices vnanimi suffragio vel maiore saltem votorum numero sibi sumant interpretationem, quae iis non compete-*

petebat (a), tum vt suadeant sibi aliisque, contra legem non esse interpretationem, quae reapse erat (b). Quapropter iterum iterumque contendimus, qualitercumque res se habeat, in eo casu semper necessariam esse interpretationem authenticam, eamque numquam ab ipsis tribunalibus sibi iure sumendam, si non solum inter eos, qui in singula quadam causa in alterutro augusto foro litigant, interpretatio legis controuersatur, sed inter eos simul, quorum controuersiae non sunt eius fori, & quae deciderentur tamen, si causam eiusmodi, quae eandem controuersiam tangit, iudicatio terminandam sibi sumerent suprema tribunalia (§. 14. 43.).

(a) Quidni enim in quouis casu contendere posses, non agi de interpretatione legis dubia, sed de adplicatione solum clarae legis, quae scilicet iis, qui semel interpretationi alicui fauent, facile clara, vbi aliis maxime ambigua, videri potest. Quod, nescimus, an quadret etiam ei casui, quem supra (§. 48. * I.) allegauimus.

(b) Nec in eo itaque, quem supra (§. 47. a) laudauimus, comes de SPON rei satisfacit, dum pergit: "Ainsi l'interpretation interdite aux empereurs n'est autre que celle qui au lieu de faire une juste application de la loi pourroit au contraire aboutir à la bouleverser soit en tout soit en partie, auquel cas veritablement les états auroient intérêt de s'y opposer". Rectissime quidem negatur summis tribunalibus interpretatio legibus contraria. Sed nec solus iste limes est, quo circumscribitur eorum in interpretandis legibus potestas. Nam semper alias recurreret quaestio, cui sit cognitio & arbitrium, vtrum legi contraria sit interpretatio nec ne? Conf. Mosers Annertf. zur Wahlcap. Car. VII. P. 3. p. 38.

§. 54.

Sicuti igitur nemo dubitabit, non esse supremorum imperii tribunalium, vt iudicent de controuersis, si quae fuerint, inter ipsum imperatorem ex vna, & vniuersum corpus statuum ex altera parte subortis; ita per se liquet, etiam eos casus, in quibus imperator & corpus statuum de sensu legis dissentiunt, non posse a summis tribunalibus terminari, & ultra limites adeo potestatis suae ea vagatura fore,

veluti inter caesarem & corpus statuum,

re, si quam eiusmodi interpretationem sibi sumere vellent, qua ipsa decideretur illa caesaris & statuum controuersia, iudicis certe nullius subiecta foro.

* Sic e. g. constat, imperatorem leges imperii, quae de iure postarum agunt, ita intelligere, vt reseruatam caesareum hoc ius habeatur, adeo vt vel ius territoriale statuum ei cedere debeat. Contra quae status plus vice simplici (a), iustisque, si quibus vquam, rationibus contenderunt, ius postarum imperialium non nisi saluo iure territoriali locum habere, nec vel in territorio quodam postis imperialibus locum esse, nisi quatenus illae speciali titulo vel iusta possessione in quouis territorio in specie munitae sint, nec ius adeo perpetuum illis esse, vbi precario tantum admissae aliquamdiu. Quod certe tum ipsis legum verbis conuenit (b), tum, quatenus dubitari a quopiam voluerit, saltem ita comparatum est, vt expressam iam dudum compositio huius rei inter caesarem & status decreta sit, &, donec illa fiat, nil a solo caesare in ea definiti possit (c). Iam finge, nihilotenus in supremo quodam tribunali contra statum imperii ex eo fundamento, quod postae regalis caesarei sint, agi, & ab illo secundum petita decerni. Quid quaeso tunc clarius, quam tribunal illud interpretationem legis ac decisionem litis sibi sumere, quae certe non sui est fori?

(a) Vide e. g. Mosers Anmerkungen zur Wahlcap. Car. VII. part. 2. p. 671. sq., ibique vota Brandenburgica & Palatina in primis.

(b) CAPITVL. (1690.) art. 29. §. 1. verbis: "Churfürsten, Fürsten und Stände in ihren Landen und Gebieten, wo dergleichen Kayserliche Postämter vorhanden und hergebracht". *u.* Ergo in iis territoriis, wo sie nicht vorhanden und hergebracht sind, iusta interpretatione status se postis imperialibus haud alligari adfirmant. Eumque, qui pro postis imperialibus agit, necessario ante omnia probare oportet, daß die Kayserliche Post in diesem Lande vorhanden und hergebracht sey.

(c) Vide die gegenwärtige Verfassung der Kayserl. Deiner. in Teutschl. (Leipz. 1713. 4.) p. 228., MOSERVM QVE I. c. p. 678. & quae ex iis notauit PRAESES in progr. de normar. iur. publ. general. difficult. §. 11. b.

§. 55.

vel inter ipsa
ambo tribu-
nalia, Eadem fere ratio est, si quando *inter ambo suprema* *tribunalia* dissensus in intelligenda lege oritur, quae in deciden-

cidendas causas influit, in quibus simul de iure vnus alteriusue tribunalis inter se inuicem agitur. Nam nec tunc alterutrum tribunal sibi ipsi potest ius dicere. Quumque vtplurimum in tali casu caesar consilii aulici, status iudicii cameralis partes tueantur; *perinde est, ac si lis inter ipsum caesarem corpusque statuum* verferetur.

* Nota sunt, quae super interpretatione tit. 7. partis 2. O. C. inter ambo augusta tribunalia in quaestionem venerunt, solane *feudalia territoria, an allodialia* etiam; *integra* dumtaxat, *an partes* quoque; *in possessorio* etiam, an *in petitorio* solum; priuatiue solius aulici senatus, an concurrenter etiam camerae cognitioni subici possint? Iure profecto nulla harum quaestionum ab alterutro tribunali, nec a caesare solo definiti potest, verum manifesto hic casus est, sola interpretatione authentica eaque comitali explicandus, cui quoque collegium electorale iam viam parasse testatum est (a).

(a) Vide *lit. colleg. elect.* d. 14 Febr. 1742. in SCHMAYSS. *corp. iur. publ.* p. 1498. sq., & quae ceterum hac de re occurrunt apud PEEFFING. *ad Virr.* tom. 3. p. 321. sq., & in primis quoque das Schreiben des E. G. an R. N. vom 31. May 1702. in S. Manderscheid contra Schwarzenberg in *Schackwitz neuester Grundfeste des H. N. L. N.* part. 3. p. 93. sq.

§. 56.

Quodsi porro *inter ipsa statuum corpora & collegia* vel corpora statuum inter se inuicem, *lis* oritur, pro hodierno rerum statu vix vnumquam fieri poterit, vt talis controuersia cognitioni summorum tribunalium subiiciatur. Nec maiore itaque iure definietur ab iis controuersus forte inter tria imperii collegia, veluti inter electores praefertim & principes, legum imperii intellectus.

* Olim quidem fieri potuit, vt *lis e. g. inter ambo superiora imperii collegia & ciuitatense quod vocant, collegium super pluralitate suffragiorum votoque ciuitatum decisivo* iudicialia caesaris auctoritate tractaretur, veluti quod factum sub CAROLO V. Imp. constat ex iis, quae recenset DATT. *de pace publ.* lib. 5. cap. 6. p. 802. sq. At an hodie vnumquam simile quid admitteretur, vehementer dubi-

dubitamus, idque tanto magis, quanto minus negari potest status in corpore supremi quoddam imperii consortium, adeo vt singuli quidem a caesare eiusque tribunalibus ceu subditi considerari queant, sed in corpore respectum superioris induant. In superiorem vero iurisdictioni exercendae non est locus.

* II. Certe si consideraueris e. g. electorum ac principum de intellectu CAPITVL. art. 3. §. 11., ceu sanctionis *de eligendo rege Romanorum*, controuersiam, & vel eandem illam *de voto decisiuo* in pace Westphalica ciuitatibus tributo superstitem quaestionem; mox, hodie harum legum interpretationem non esse huius fori, fateberis.

* III. De *circulis*, icidem statuum corporibus, maiore cum distinctione dispiciendum est. Quodsi enim singulus quidam *circulus* tamquam persona, vt aiunt, moralis quid agit, promittit, conuenit; certe vniuersus quisque *circulus* ceu subditus in ius vocari coram summis tribunalibus potest, eorumque iurisdictioni subiectus illorum etiam interpretationem iudiciariam pati debet. Modo sin de iis, quae ad statum *circulorum* internum ciuilem, bellicum seu oeconomicum spectant, agitur; nouissimae maxime leges arctioribus summa tribunalia limitibus circumscribunt (a). Quibus addendum censemus, quandocumque alias *circuli* non tamquam subiecti iudiciis imperii, sed potius ceu superiores eorum intuitu considerari queunt, veluti si quid plures vel plane omnes *circuli* ita inter se statuerint, vt vel vniuersum imperium maioremue eius partem efficiant, id quod in ordinatione executionis & in allocatione *circulorum* contrigisse constat; vel si, quod ad cameram in specie attinet, de iure praesentandi assessores camerales in dissentium *circulus* incidit, quo casu vix natura rei patitur, vt assessores de ipsorum iure, quorum praesentatione ipsi constituuntur, iudicent (b).

(a) CAPITVL. (1742.) art. 12. §. 4. Conf. Io. Ge. ESTOR de restricta agendi appellandique facultate ratione bellicorum, ciuilium & oeconomicorum, de quibus *circuli* Germaniae statuerunt. Ien. 1744.

(b) Conf. Joh. Jac. Reinbards Gedanken über die Frage, wohin die Streitigkeiten wegen des Rechts einen Beysitzer des R. u. N. E. G. zu präsentiren zur Erörterung gehören, und was in dergleichen Fällen hoeherrwehtes Gericht zu thun vermöge? in seinen Kleinen Ausführungen part. 2. p. 1. sq.

§. 57.

Maxime tandem inter status, quatenus religione di-
 uersi in duas partes eunt, i. e. inter *corpus euangelico-*
rum & catholicorum cessat omnis iudiciaria potestas. Et
 quoties proinde ambo haec corpora in interpretanda le-
 ge diuersam amplectuntur sententiam; in hoc dissensu deci-
 dendi ius nequaquam est summis imperii tribunalibus, ad-
 eoque nec sententiam ferre possunt, quae supponeret defi-
 niendum prius controversum illum legis sensum, quem
 ambo corpora inter se disputant.

* Ex quo pace Westphalica art. 5. §. 52. sancitum est, vt, ca-
 tholicis & A. C. statibus in duas partes euntibus, *sola* amicabilem com-
 positio lites dirimat, non attenda votorum pluralitate; certe non
 potest iudiciaria caesaris eiusue tribunalium auctoritas hoc genus li-
 tes dirimere. (a) Adeoque simulac alterutrum corpus in interpre-
 tatione legis ab altero dissentit; non sufficit iudiciaria summorum
 tribunalium auctoritas ad definiendam controversam eiusmodi inter-
 pretationem; id quod sexcentis de simultaneo, de iure reformandi,
 de iurisdictione ecclesiastica aliisque exemplis, si vacaret, illustrari
 posset.

(a) Iam ante pacem Westphalicam hoc solidissimis argumentis deduxe-
 re status euangelici in LONDORP. *act. publ.* tom. 5. p. 424 verbis: "Nur
 diesen decidirten Fällen kann man sich vor Erörterung derer zweifelhaften Fälle,
 deren determinatio zu Ihrer Kay. Maj. und gesammter Städte, als partium
 transigentium, Vergleichung siche, zu keinem andern iudicio versichen". &
 porro: "Nun haben auch ferner Ihre Maj. sich der sonst benöthigten Decla-
 ration in Religions-Sachen, kraft mehr angezogener Constitution, und andern-
 ders auf viel unterschiedlichen Reichstagen anrathenen Kayserlichen Resolutio-
 nen und Erklärungen, ausdrücklich begeben, und solche zu beyderseits interes-
 siren Ständen freund-fried- und endlicher Vergleichung gesellet; und zwar
 nicht unbillig, dann sonst, wann außer diesem in andere Wege einige decla-
 ratio oder interpretatio constitutionis vorgehen sollte, würde die-
 selbe auf eine
 Constitution oder legem hinaus laufen, dessen sich weder Ihre Kayserl. Maj.
 ex praedictis anzumassen bechret, nach auch die camera imperialis, deren
 weder potestas legis condendae, noch interpretandae zusiehet, anzumassen will
 noch kann. Vielweniger können eines Theils Stände allein der Declara-
 tion oder Interpretation derselben dubiorum sich unterfangen, sitemahl,
 wann

H

wann in transactionibus ein Zweifel oder Fall, der in derselben nicht gedacht, oder klar ausgesaget worden, surfallt, so wird zu desselben Interpretation und Erläuterung bekanneten Rechts nach, aller Transiienten Bitt und Meynung erfordert; dann da sich ein Theil allein solcher Cognition und Decision unterfangen wolte, der andere so bald und nicht unbillig denselben pro interprete suspecto halten und rejiciren würde? Compara quoque, quae continentur in dem Gutachten der Evangelischen Stände vom Nov. 1647. in Weiden act. pac. Westph. tom. 1. p. 321., & quae praescripta sunt deputatis ad restitutionem ex capite grauanimum & amnestiae in R. I. N. § 191.

§. 58.

Omnes isti casus remittendi ad interpret. authent.

In singulis hisce casibus, quoties nempe caussa agitur, quae decidi non potest, nisi definito simul intellectu legis inter caesarem & status, horumue corpora & collegia inter se inuicem controuerso, simulac de dissensu hoc legitime constat, adclamandum iudiciis: *manum de tabula*, & *expectanda prius authentica eorum*, quorum interest, *interpretatio*, ad quam *remitti partes litigantes oportet*.

* In his nempe casibus manifestum est, quadrare verba mentemque sanctionum, quas supra e pace Westphalica & capitulatione caesarea attulimus (§. 36. 37.), vt nec caesari, nec summis eius tribunalibus interpretatio legum liceat, si qua id genus dubia circa eam occurrunt.

§. 59.

Sed c) a quo ferenda interpret. authent.? Resp. non a solo caesare;

Verum cui tunc erit *interpretatio & quorsum remittendae erunt partes* a supremis tribunalibus in casu interpretationem indigente? Olim quidem fuisse videntur, qui in reseruatis caesaris hoc posuerint, solique adeo imperatori & vel consilio ipsius aulico authenticam legum imperii interpretationem vindicauerint. Ast vero hoc in primis & pace Westphalica & capitulatione caesarea cautum est, vt *non solus imperator*, multoque minus *aulicus eius senatus* hanc potestatem sibi sumat; sed, vt condere leges non est solius imperatoris, ita nihil tam naturale, quam vt nec interpretatio talis, quae est instar nouae legis, ei soli tribuatur.

* Allegantur quidem R. I. 1541. §. 28. & R. I. 1544. §. 98, in quibus imperator sibi reſeruaui, ſi quando opus foret, Declaratiō und Erläuterung zu thun. Sed ne videtur quidem de interpretatione authentica in vim legis ferenda hic ſermo fuiſſe, quam ſaltem hodie poſt tot nouiores leges ſoli caeſari non competere luce meridiana clarius eſt. Deinde an ex ſpeciali ſtatuum conſeſſione imperatori ſoli vna alteraue legis interpretatio committi poterit, alia quaetiō eſt; quam proinde legibus illis reponunt Io. LIMNAEVS ad capitul. Car. V. art. 2. n. 6. ſq. p. 139., Gabr. SCHWEDER in iur. publ. part. ſpec. ſect. I. cap. 25. §. 3. p. 459., LVDOVICI de iure declar. cap. 2. §. 9. p. 11.

Potius ſi penitus rem inſpexeris, omnes illae ſanctiōnes, quae proprie *leges imperii* vocantur, non aliam, quam caeſaris ſtatuumque conſeſſu componendam, interpretationem authenticam patiuntur. Siue enim leges imperii *fundamentales* ſint, nempe quae *per modum pacti* de modo regiminis caeſarei inter caeſarem & ſtatuſ conduntur; eae certe, niſi pari conſeſſu pactitio, authentice declarari nequeunt (a). Siue leges imperii *ciuiles* ſint, quae *de rebus priuatis* auctoritate caeſarea ſtatuum; nec earum conſeſſio & promulgatio, nec adeo interpretatio authentica ſine conſeſſu ſtatuum comiciali locum habet (b).

(a) Optime ſic monuerat FRIED. WILH. Brandenb. elector.: "*par vtiq; eſſe, et, quae pax per transactionem vtriusque partis conſeſſu coaluit, eiusdem interpretatio pari ratione fiat*". Vide ſupra §. 37. l.

(b) Egrege pariter in voto Palatino 1658. hoc obſeruatum fuit: "*Gleichwie ein Geſetzgeber das Geſetz, ſo er gegeben, auch zu interpretiren habe; alſo wäre billig, daß dem Reich die Interpretation quoad conſtitutiones imperii auch gebühre*". Moſers Numera. zur Wahlkap. Car. VII. part. 2. p. 95.

§. 61.

Num ſolus aliquando *electorum conſeſſus* ſufficiat interpretationi authenticae? eadem quaetiō eſt, ac, num nouae legi ſufficiat? Si qua ſunt, quae ſola caeſaris & electorum conſeſſu, ſufficiat.

Et eorum auctoritate vim legis habent, in iis eidem auctoritati non denegari poterit facultas interpretationis authenticæ. Idque vel in vniuersa *capitulatione caesarea* obtinere videri poterat, nisi conuenisset inter electores & reliquos status de condenda vi pacis Westphalicae perpetua capitulatione, eique non addenda noua lege sine comitiali omnium statuum consensu. Vnde nec in capitulatione cum effectu fiet interpretatio authentica, nisi aut consensus reliquorum statuum seu expressus seu tacitus accedat, aut speciatim tale argumentum in quaestionem veniat, in quo certi iuris est, solum electorum consensum sufficere nouo iuri introducendo.

* I. Nouissimum idque notatu haud indignum *interpretationis in ipsa capitulatione factæ exemplum* exstat in FRANCISCI I. imp. CAPITVL. art. 17. §. 8., quæ R. I. N. §. 130. ita interpretatur, vt soli Moguntino antiquiorum reuisionum profecutionem indicatam esse sufficiat.

* II. Ceterum quomodo *insinuari* camerae debeat capitulatio, & quid de huius in illa vi & efficacitate statuatur, ex iis fusus adparet, quæ notauit LIMNAEVS *ad capit. Ferd. III.* art. 30. n. 4. sq. p. 722. sq., & quæ ipsa camera, occasione causæ cuiusdam Palatinae telonium concernentis, d. 22. Febr. (3. Mart.) 1660. caesari scripsit in *manissa* II. ad RODING. *pandect. cam.* (edit. nouiss.) p. 907, deinde quæ in ipso hoc opere lib. I. tit. I. §. 9. p. 3. Rodingio adiecit LEVBELFING, & quæ porro addit DECKHERK *ad Blum.* tit. 2. p. 19.

§. 62.

Quodsi in iis, quæ inter electores ac principes, vel plane *inter tria imperii collegia*, aut inter *ambo corpora euangelicorum & catholicorum* per modum conclusi vel conventionis statuta sunt, dubius verborum sensus interpretationem authenticam efflagitat; similiter non alii, quam iidem illi pristinae legis vel conventionis auctores eam suscipere queant, & frustraneum profecto foret, si vel imperator vel alterutrum supremum tribunal sensum talis conuen-

vel consensu
collegiorum
imp. ambo-
rumue cor-
porum inter
se,

ventionis, aut quae alias tria imperii collegia, seu duo corpora inter se disputant, definire vellet (§. 56. sq.).

§. 63.

Quid vero si vel *exteri* in condenda lege, de cuius interpretatione agitur, olim concurrissent? Tunc omnino, si eorum simul ius vel obligatio in quaestionem venit, nec eorum consensus negligi poterit. Sin accessorie tantum ad firmanda ea concurrerunt, quae a caesare statibusque inter se inuicem principaliter statuta sunt; hi modo inter se de declaranda & vel mutanda conventionione de nouo conueniant, consensu exterorum haud opus est, quorum ius dumtaxat eo tendit, vt ne violentur, in domesticis etiam caesaris flatuumque negotiis, ab vna parte inuicta altera, quae inuicem sibi promiserant, intercedente exterorum sponfione, non vt immutabilia illa sint, nisi expresse hoc additum fuerit.

nonnumquam
exterioribus
quoque ad-
hibitis.

* Sic, credimus, iuste statui poterit de quaestionibus, quae circa interpretationem pacis Westphalicae, Ryswicensis, Badensis cet. enasci queunt. Et sic intelligenda erunt, quae iam ab aliis hac de re in medium prolata (a).

(a) In voto e. g. Palatino, cuius iam priora verba protulimus (§. 60. b.), ita pergitur: "Wegen des instrumenti pacis aber, nachdem selbige nicht nur vom Kayser und Churfürsten und Ständen des Reichs, sondern auch den auswärtigen Potentaten verglichen und aufgerichtet worden, folglich auch ex eodem fundamento, daß, welche solches gemacht, denselben auch in passibus ambiguis die Declaration ihrer Intention zukomme und gebühre". Mosers Anmerk. zur Wahlcap. Car. VII. part. 2. p. 95. HENNIGES in *medit. ad capit. Ios.* art. 2. p. 54. not. k. rem ita enucleat: "Interpretatio sc. authentica I. P. pertinet ad Imp. & imperium coniunctim per I. P. art. 5. §. 50. in rebus nempe iura interna imperii concernentibus; in reliquis vero ad Galliae aut Saeciae regnum simul spectantibus horum quoque que paciscentium rationes audiendae sunt". Conf. quoque HOFFMANN, de rat. interpr. leg. imp. cap. 5. §. 5. p. 61. & ECKHARD *hermeneut. iur.* lib. 2. cap. 2. §. 98. p. 401. sq.

§. 64.

Sed quid interea, donec interpretatio authentica fiat, *agendum* erit augusti iudicii? quid iis, qui in iure suo persequendo versantur? quid si vix & ne vix quidem spem con-

d) Quid interim iuris, donec fiat interpr. authentica?

H 3

conci-

cipere liceat fore vñquam vt componantur ab iis, quorum interest, de sensu legum lites? Certe haud parum praeciudicii pro celeritate, qua iustitiam administrari fas erat, inde nasci posse, quis quaeso non perspiciet? At fieri tamen aliter in hac rerum nostrarum conditione nequit. Et gaudendum, non tam frequenter, si quidem iusti observantur limites, existere istum casum, nec vtpurimum iacturam hoc fato pati, quam qui noua quaerit. Nam hoc solum natura rei poscit, vt, quamdiu interpretem authenticum causa exspectat, *nihil interim agendum*, adeoque *in pristino statu relinquenda omnia sint*.

* I. Fac e. g. iudicium aduersus statum imperii ad euertendas eius *postas territoriales* in fauorem imperialium intendi. Id sane, nisi decidatur quaestio inter caesarem & corpus statuum controuersa, eaque interpretationem authenticam exspectans, iure nullo modo fieri potest (§. 54. *). Quid ergo? Exspectetur prius ista authentica interpretatio. Remittatur ad illam, si quis est, actor. Et maneat interim quæta postarum territorialium possessio. Sic iusque fasque!

* II. Fac porro principem inuitis subditis obrudere velle *simultaneum* alius religionis exercitium, vbi tempore anni decretorii id non fuit; Fac principem catholicum sibi sumere *iurisdictionem ecclesiasticam* aliaque sacrorum iura in subditos euangelicos; Fac, vel in quaestionem venire in summis tribunalibus exercendam iurisdictionem in causis euangelicorum ecclesiasticis. In singulis hisce casibus non deerunt forte, qui interpretari adnitentur pacem Westphalicam, vt non minus simultaneo, quam iurisdictioni illi ecclesiasticae locus sit. Sed sufficit, corpus euangelicorum, nec certe sine manifesto iustissimarum rationum pondere, hic in aliam abire ac dudum abiisse sententiam. De hac diuersa vtriusque corporis opinione nulli tribunali ius cognoscendi est. Ergo maneat status rerum pristinus, donec amicabilem compositio olim aliquando lites istas diremerit. Nec iniquius quidquam cogitari poterat, quam, si non exspectata ista compositio, summa tribunalia tueri simultaneum, aiaque id genus iura, manifeste noua pristinumque statum immutancia, sua auctoritate

suffulcire. & summum adeo gradum interpretationis authenticæ fi-
bi sumere vellent (a).

(a) Optime sic statuit LVDOLF *observat. forens.* part. 3. obs. 275. p. 194., vbi de ipso simultaneo agit. aens: "Quodsi, v. nonnumquam as-
feritur, *obscuri. ra* essent *verba legis imperii* & interpretationem postula-
rent; tunc certe ipsa ratio dicitur, quod *nemo in tenebris progredi*, &
in dubio *innouationes suscipere, sed potius decisionem* ab imperatore & im-
perio *expectare debeat. antequam noua facta attentet. statumque pristinum*
mutet" Idem quoque ratiocinium probat auctor der *Vertheidigung des*
modi *procedendi in causis restitutionum ex I. P. W. in der Sammlung eini-*
ger *Schriften von der Selbsthülfe* etc. (Leipz. 1756.) p. 6. vbi inter alia:
"Wenn kein Richter vorhanden, der die zwischen den Regenten und denen an
der Regierung Theil habenden Ständen eines Reichs über den Verstand der
Grundgesetze entscheidende Zwistigkeiten zu entscheiden berechtiget ist, so lässet
man es nicht leicht zu Extremitäten kommen, sondern befolget die Regel: in
dubio melior est ratio prohibentis; und alsdenn bleibet die Sache in dem
Stande, worin sie sich vor erhobenem Streit befunden. Solchergestalt wird
in Teutschland auf Reichstagen noch heutiges Tages in weltlichen Sachen ver-
fahren, und nichts ist billiger auch gemeinnützlicher, als daß es gleichfalls in
Religiöns-Sachen geschehe".

* III. Quid vero, si in iis, quæ pax Westphalica clare disposuit,
dubium qualecumque mouere velit altera pars freta spe fore, vt re-
missio ad authenticam interpretationem sit eadem ac ad calendas Græ-
cas, & vt turbare interim statum pace Westphalica stabilitum impu-
ne liceat? Sic sane si *singulus modo vnus alterue litigator* lucem tene-
bris obscurare studuerit, ne adest quidem necessitas remissionis ad
interpretationem authenticam (S. 47. sq.). Sin *vnuersum alterum*
corpus fulcire voluerit dubitationem eiusmodi contra claritatem ver-
borum moram; meminisse oportet, ipsam pacem Westphalicam (art.
17. §. 5. 6.) velle, vt, si de eius violatione vel amicabili compo-
sitione vel iuris disceptatione agatur, verumtamen neutro horum mo-
dorum *intra spatium trium annorum* terminetur controuersia, tenean-
tur omnes & singuli huius transactionis consortes, iunctis cum parte
laesi consiliis viribusque arma sumere ad repellendam iniuriam, a
pacto moniti, quod nec amicitiae nec iuris via locum inuenerit (a).

(a) Struben *Hebenst.* 3. Th. 15. Abh. S. 10. p. 262. sq.: "Wenn
man nicht weiter kommen kann; so wird eingewandt, es sey gleichwohl zwei-
selhaft: ob und wiefern einem catholischen Landesherren die iurisdiction eccle-
siastica über seine evangelische Unterthanen zustehe? Die Entscheidung dieser
Frage hänge von der Auslegung des Westphälischen Friedens ab. Solcher
dürften sich die Reichsgerichte nicht unterziehen, sondern sie sey vom gesamta-

ten Reich zu begehren. Ein jeder über den Bestand der Reichsgesetze erregter Zweifel mag aber deren Execution nicht verhindern. Derselben interpretatione doctrinalis siehet den höchsten Reichsgerichten allerdings zu, und die authentica findet nur Platz, dafern man auf andere Weise den Bestand des Gesetzes nicht ausfindig machen kann. Hier fehlet es an den dazu erfordereten subsidiis keinesweges. Wäre eine Dunkelheit des Westphälischen Friedensschlusses obhanden, so sollte man billig alles in statu quo lassen, bis sie vom Reich gehoben worden, nicht aber die Consistorial-Rechte der Evangelischen Unterthanen eigenrichterlicher Weise wider das Herkommen schmälern, da es annehmlich unaußgemacht ist, daß solches ohne Ungeehrtheit geschehen kann. - - - Wenn man sich diesen klumpfischen Weg nicht gefallen läßt, sondern eigenmächtig verfähret, so wird dem andern Theil Anlaß gegeben, ein gleiches zu thun, als welcher vermöge instrum. pacis art. XVII. §. 16. nicht schuldig ist, ultra triennium auf die interpretationem imperii zu warten. Was für Unheil aus solchem Verfahren notwendig entstehen muß, und wie verderblich es sowohl den Catholischen als Evangelischen Reichsständen ist, begreiffet ein jeder leichtlich, der erweget, daß dergleichen innerliche Trennungen das gemeine Band notwendig auflösen müssen, ohne welches die mehreste, besonders aber die geistliche und schwächere weltliche Reichsstände sich bey der bisher genossenen Freiheit, und ihren herrlichen Vorrechten nicht erhalten können, sondern Fremden zum Raub werden müssen. *Compara quoque eiusdem exquisitissimi operis part. 4. p. 324. item die Sammlung von der Selbsthülfe p. 380. not. 11., & scriptum, quod nuper prodit sub titulo: Entdeckte Verdrehung des Westphäl. Fr. art. 5. §. 31. u. art. 17. §. 4-7. (Griff. u. Leipz. 1758.) p. 37. §. 20.*

§. 65.

e) Quis effectus 1) inter-
pr. authent.

Qualitercumque autem rite ac legitime facta interpretatio authentica vim nouae legis habet, adeoque non solum singulis partibus, quarum disceptatio forte ansam illi interpretationi praebuit, sed ipsis imperii iudiciis, cunctisque imperii ciuibus, atque omnibus adeo futuris litigantibus nouam legem dat, tam diu valituram, donec alia forte lege iterum aliud quidpiam statuatur.

§. 66.

semper quidem obseruande à
mis trib.

Quamprimum itaque qualiscumque eiusmodi authentica interpretatio rite peracta ac promulgata fuit; eo ipso *fistitur omnis iudiciorum imperii interpretatio* alia, quam authenticae illi conformis, adeo, vt si vel maxime contrariam huc vsque, nec sine rationibus defendissent interpretationem, hanc mittere, illam sequi debeant.

*I. Pro

* I. Pro maiore securitate & ex nouiori obseruantia nouae quae-
libet leges imperii speciatim supremis tribunalibus *insinuari* solent,
quod proinde & in iis legibus, quae interpretationem aliarum au-
thenticam continent, si non necessarium, certe consultius saltem est.
RODING *pandekt. cam.* lib. 1. tit. 1. §. 8. sq. p. 2. sq. DECK-
HERR *ad Blum.* tit. 2. p. 18. sq.

* II. Ceterum qui fieri possit, vt authentica interpretatio vel *ad*
praerogata quoque trahatur, & in causis pendentibus effectum ha-
beat, adeo vt deserenda sit alia, quam adhuc forte adoptauerat tri-
bunal, de sensu legis opinio; in primis illustrari potest exemplo *caus-*
sa cuiusdam *Salmensis*, cui ob neglectam olim prosecutionem in ca-
mera indicandam, desertionem iam nunciauerat iudicium camerale,
sed remedium tulit passus capitulationis nouissimae, quem supra al-
legauimus (§. 61. l.). Conf. *Mosers Einleitung zu den neuesten*
Staats-Angelegenheiten p. 280. sq.

§. 67.

At quis demum ei legum imperii *interpretationi, quae*) Effectus
vel iure meritoque ab ipsis supremis iudiciis fit, tribuendus interpreta-
effectus erit? Quae quidem ab authentica longe in eo dif- tionis, quae
fert, vt non obtineat vim ipsius legis, nec adeo in poste- fit a summis
rum normam efficiat, nisi quatenus per indirectum haec trib. Nemp-
praeiudiciorum vis solet esse (§. 23.), & quatenus speciatim ius inter par-
in camera accedente pleni senatus adprobatione id fieri pot- tes efficit.
est (§. 32.). Attamen *inter ipsas partes* litigantes in ea
caussa, in qua ex certa quadam legis interpretatione iudica-
tum est, ea *ius efficit*, vti omnis rei iudicatae hic effectus est.

§. 68.

Fac ergo, vel *erroneam minusue probabilem* esse, quam si vel erro-
summum tribunal sequitur, dubiae legis interpretationem, nea fuerit
Aequae res comparata erit, ac si ex alio fonte erronea, ini-
qua, iniusta sententia profluxerit. Nimirum, si in supre-
ma eaque omnium vltima instantia id contingit, quod per
imbecillitatem rerum humanarum prorsus impediri posse
nemo tuebitur, tunc nil solatii superest, quam iustum quo-
que

que haud raro in hoc mundo pati & succumbere, ipsiusque tamen reipublicae interest, vni alteriue summum ius potius summam iniuriam esse, quam vt litium vnuerse finis non detur, id quod fieri debebat, nisi semel in iudicato supremi iudicis adquieti deberet.

§. 69.

nisi adhibeantur remedia restit. vel reuif.

Si qua tamen adhuc *remedia* dantur, quibus grauatis impugnare sententiam licet, iis & hi, qui iniqua interpretatione se laesos aiunt, vrantur. Adeoque ope *restitutionis in integrum*, si qua nouiter reperta documenta & argumenta in promptu sunt, siue *reuisione*, si solis ex actis prioribus aliter iudicandum videbitur, vel in supremis imperii nostri tribunalibus contra iniquam legum interpretationem remedium quaeri, & legibus & praxi cuiuslibet permissum est.

§. 70.

Recurfus ad comitia indistincte non admittendus;

Sed pro ea, quae est horum remediorum aut arcta circumscriptio, aut in exitu difficultas, nonne aliud, quod iam satis diu frequenterque inualuit, *recurfus ad comitia* remedium in hoc vel maxime casu adhiberi poterit? Per ea sane, quae huc vsque in praxi huius rei obseruare licuit, citra omnem omnino controuersiam poterit. Quodsi vero omnem & qualemcumque legum imperii interpretationem a summis tribunalibus factam recursum ad comitia viam parare statuere velles; certe iusto amplio remedium huic campum aperires, nec sine summo rei iudiciariae imperii detrimento, si vel iustissima fatiue saltem probabilis legum interpretatio a tribunali limites potestatis suae haud egresso facta efficacitate facillimo praetextu sic destitui posset. Qua in re quum expressae de iustis recursum limitibus nondum leges latae sint, hoc vnicum solamini summis tribunalibus potest esse, vt, quam facilis adparet primus in comitia introitus, tam difficillimum vestigia recurrentium doceant exitum.

§. 71.

§. 71.

At si tamen fingeres, a supremo quodam imperii iudicio non solum minus probabilem, sed vel *manifesto erroneam, ipsisque verbis mentique legis contrariam interpretationem adoptari*; iustissimus erit a summo iudice ad summum legislatorem recursus pro tuendo vero legis sensu, quae ne sic infringatur, sine singularum causarum cognitione adeoque sine interpellatione in ipsa re iudiciaria cauere potest legislator. Et sic quo minus probabilis a iudice legi sensus adfingitur, & quo clarius verior legis sensus in oculos incurrit, eo iustior aequior erit recursus.

* Difficile remur exempla colligere, quibus interpretationem claro legis sensui verbisque contrariam iudicando statuerint suprema tribunalia. Attamen sicubi umquam, certe hic ad sensus denegari haud poterit HENNIGESIO in *medit. ad I. P.* art. 8. §. 2. tom. 1. p. 818. sq. inuehenti in ANDLERVM defendentem, verbis pacis Westphalicae (art. 5. §. 51.: "*Vbi extraordinariis*", inquentis, "*commissioibus negotia in imperio expedienda occurrunt, si res inter A. C. status versatur, soli eidem religioni addicti deputentur*") non obstantibus, iure id fieri, vt in tali casu non soli eidem religioni addicti, sed vel soli catholici deputentur.

§. 72.

Sin plane contigerit, vt ne intra limites quidem supra descriptos vel plane in se contineat vnum alterumue tribunal, sed vel talem legum interpretationem sibi sumat, in qua de dissensu ipsius caesaris & statuum, horumue trium collegiorum amborumue corporum aut circulorum inter se inuicem constat; tunc sane, si quis umquam, *recursus* omnium *iustissimus* est, nec tam difficile in tali casu erit, auxilium ea mente obtinere, vt impediatur supremum tribunal, quo minus fallacem sic in alienam messem immittat. Nec vel ad comitia solum, sed pro rei cuiusque circumstantiis ad singula quoque imperii collegia, ad corpus euangelicorum, & vel ad circulos, pro ferendo auxilio tunc recursus recte instituitur.

§. 73.

& eatenus
quoque in
dubis iuris
quaestioni-
bus.

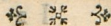
Quae quum ita sint, haud difficile quoque definitu erit, quid sentiendum sit de opinione iam saepius in actis publicis prolata, *recursum ad comitia non admittendum esse, si de quaestionibus iuris agatur*, quae in utramque partem disputari possent? Omnino enim, si in quaestione iuris controuersa, & vel in dubio legis imperii sensu, solum inter eos, qui in foro supremo litigant, disputato a supremis tribunalibus certi quid in casu eueniente statuitur, iniqua foret recursus admissio. Quodsi tamen sub praetextu eiusmodi, quod dubia quaestio iuris recursum haud admittat, summum tribunal sensui legum manifesto contrariam interpretationem statuere, aut litem de ea inter eos natam, quorum controuersiae non sunt huius fori, decidere vellet; plane contrarium fore statuentium existimamus, & vel ideo admittendum recursum, quod dubia quaestio iuris aut fingeretur, ubi non est, aut decideretur, quam decidenti non erat potestas penes summa tribunalia.

§. 74.

Optanda
noua lex rem
curatius de-
finiens.

Multae, speramus, haud nullius momenti quaestiones sic pro veritate, aequitate & iustitia definiiri poterunt. Nec dissimulamus quidem, non omnia, quae hic protulimus, expressis legum verbis grauique doctorum auctoritate suffulciri posse. Sed argumentis ex ipsa rei indole legumque analogia repetitis quidni eadem tribuatur conuincendi efficacitas, quae, si leges taceant, ipsi legum, ne dicam, Ictorum auctoritati? Haud impium vero *desiderium* forsan erit, si quis optauerit, vt noua lege aliquando certioribus res tam ardua circumscribatur limitibus.

* Exemplo etiam haec res inseruit, quam late pateat *difficultas normarum iuris publici generalium*, de qua alibi *praeses*. Ex iis, quae quodammodo conueniunt cum nostra sententia, coronidis & spicilegii loco adhuc allegari merentur, quae ample disquirit *HENNIGES de bonis eccles. eorumque ex alieno territorio debitis redditibus* (Francof. 1687.) cap. 2. in *medit. ad pac. Westph.* tom. 2. p. 1872. sq., & quae in scripto olim a catholicis emissio reperitur apud *LONDORP. act. publ.* tom. 3. p. 490.

V. 18

ULB Halle
001 549 545

3

sb

B.I.G.

Farbkarte #13

Pub. 19. num. 15. 9

DISSERTATIO INAUGVRALIS
DE
IVRE ET OFFICIO ^{1758, 8}
SVMMORVM IMPERII TRIBVNALIVM
CIRCA
INTERPRETATIONEM
LEGVM IMPERII.

142

QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
POTENTISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO
G E O R G I O II.

MAGNAE BRITANNIAE FRANCIAE ET HIBERNIAE REGE
FIDEI DEFENSORE
DVCE BRVNSVICENSI ET LVNEBVRGENSI
S. R. I. ARCHITHESAVRARIO ET ELECTORE

AVCTORITATE INCLYTI ORDINIS IVRIDICI
PRAESIDE
IOANNE STEPHANO PÜTTERO
I. V. D. ET PROFESSORE IVRIS PVBLICI ORDINARIO
PRO LICENTIA SVMMOS IVRIVM HONORES CAPESSENDI
PVBLICAE DISQVISIONI SVBMITTIT

GEORGIVS WILHELMVS STOCK
BRAVNVELSA - SOLMSENSIS,

d. XIV. oct. clolcccxlviij.

GOETTINGAE TYPIS HAGERIANIS,

